

Industriemonitor

Jaargang 7 – september 2003

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2002–2003	= 2002 tot en met 2003
2002/2003	= het gemiddelde over de jaren 2002 tot en met 2003
2002/'03	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz. beginnend in 2002 en eindigend in 2003
1991/'92–2002/'03	= boekjaar enz. 1992/'93 tot en met 2002/'03

In geval van afronding kan het voorkomen dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen. Verbeterde cijfers in staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Druk

Centraal Bureau voor de Statistiek
Faciliteitair Bedrijf

Omslagontwerp

WAT ontwerpers, Utrecht

Inlichtingen

Tel. 0900 0227 (€ 0,50 per minuut)
Fax (045) 570 62 68
E-mail: infoservice@cbs.nl

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek,
Voorburg/Heerlen, 2003.
Bronvermelding is verplicht.
Verveelvoudiging voor eigen gebruik of
intern gebruik is toegestaan.

Prijzen zijn excl. administratie- en
verzendkosten.

Prijs: € 94,80 per jaar (11 nummers)

Losse nummers € 12,80

Kengetal: K-2

ISSN 1384 – 6965

CBS-productnummer: 0516003090

Centraal Bureau voor de Statistiek

Inhoud

Hoofdartikel

Investeringsverwachtingen industrie 2002 - 2004 5

Industrie totaal

Nederland en de industrie 11

Industrie per branche

Voedings- en genotmiddelenindustrie 15

Textiel-, kleding- en lederindustrie 19

Papier- en grafische industrie 23

Aardolie-, chemische, rubber- en kunststofindustrie 27

Metaal-, elektrotechnische en transportmiddelenindustrie 31

Hout-, bouwmaterialen- en overige industrie 35

Gepubliceerde artikelen 38

Gepubliceerde producttabellen 39

Informatieservice 40

Alfabetische begrippenlijst 41

Andere CBS-publicaties 44

Investeringsverwachtingen industrie 2002 - 2004

Petra Brocke ¹, Tjakko Tol ²

In juni van dit jaar is het meest recente voorjaarsonderzoek naar de investeringsverwachtingen van industriële ondernemers door het CBS afgesloten. Uit de analyse van de resultaten blijkt dat het investeringsniveau in 2003 naar verwachting 8 procent hoger uitkomt dan in 2002. De verwachte investeringstoename in 2003 is hoofdzakelijk het gevolg van het uitstellen van investeringen die eerder voor 2001 en 2002 gepland waren. De verwachte investeringen in 2003 liggen met 8,3 miljard euro op het niveau van het jaar 2000. Vervolgens verwachten de ondernemers dat de investeringen in 2004 afnemen met 19 procent.

In december 2002 is het meest recente najaarsonderzoek afgesloten. Uitkomsten van het najaarsonderzoek gaan over motieven voor de investeringen en factoren die van invloed zijn geweest op de hoogte van de investeringsbedragen. Uit de resultaten blijkt dat in 2002 en 2003 de motieven 'vervanging' en 'uitbreiding' een patroon laten zien dat in een conjunctureel daljaar optreedt. Verwacht wordt ook dat de investeringen ten behoeve van vervanging en ten behoeve van uitbreiding beiden afnemen vergeleken met 2001. De ondernemers zien in 2002 en 2003 'de vraag naar hun producten' veel minder als stimulerende factor.

De verwachtingen in de industrie

Volgens voorlopige uitkomsten is in 2002 voor 7,7 miljard euro in de industrie geïnvesteerd. Hiermee ligt het niveau voor 2002 ruim 5 procent hoger dan dat voor 2001. Voor 2003 verwachten de ondernemers een toename van de investeringen met 8 procent. Deze investeringstoename is vooral het gevolg van het uitstellen van investeringen die eerder voor 2001 en 2002 gepland waren. In 2001 en 2002 bleven de investeringen in de industrie met respectievelijk 7,7 en 7,3 miljard euro flink achter bij het hoge niveau van eind jaren negentig. De verwachte investeringen in 2003 liggen met 8,3 miljard euro op het niveau van het jaar 2000. Echter voor 2004 duiden de investeringsplannen van de ondernemers op een daling van het investeringsbedrag met 19 procent. Onderscheiden naar branche valt op dat alle industriële branches, met uitzondering

van de aardolie-industrie, in de jaren na 1997 eenzelfde hoog niveau of een groei van de investeringen hebben laten zien.

Investeringsverwachtingen en conjunctuur

Het CBS peilt ieder jaar in het voorjaar én in het najaar de investeringsverwachtingen bij de ondernemers in de industrie. Een definitieve meting geeft inzicht in de realisatie van de plannen. De ontwikkeling van de conjunctuur vindt haar weerslag in de plannen van de ondernemers om te investeren. Zo leidt een neergaande conjunctuur over het algemeen tot negatieve en een opgaande conjunctuur tot positieve bijstellingen van eerder geuite investeringsplannen. Het is daarom interessant om de investeringsverwachtingen te vergelijken met de ontwikkeling van de conjunctuur.

Tabel 1. Gerealiseerde en te verwachten investeringen in materiele vaste activa in de industrie

Sectie/afdeling	Gerealiseerd							Verwachte mutaties	
	1997	1998	1999	2000 ¹⁾	2000 ²⁾	2001	2002 ³⁾	2003	2004 ⁴⁾
	<i>mln euro</i>							%	
Delfstoffenwinning	1.882	1.138	857	779	779	841	1.346	-8	-17
Industrie	9.052	8.741	8.606	8.742	8.215	7.340	7.723	8	-19
w.v.									
voedings- en genotmiddelenindustrie	1.575	1.448	1.531	1.527	1.486	1.514	1.464	22	.
aardolie-, steenkoolverwerkende ind.	1.622	364	123	218	216	130	352	-18	.
chemische industrie	1.467	1.724	1.944	1.699	1.635	1.207	1.839	5	.
metaal- en elektrotechnische ind.	2.192	2.610	2.515	2.988	2.710	2.370	1.961	24	.
overige industrie	2.198	2.595	2.493	2.309	2.167	2.119	2.108	-11	.
Nutsbedrijven	1.958	1.777	1.903	1.407	1.406	1.270	1.410	22	4

1) De investeringen in 1997-2000 zijn op basis van het gebruikscriterium (inclusief operational lease en huur).

2) Vanaf 2000 zijn de investeringen op basis van eigendom (exclusief operational lease en huur).

3) De uitkomsten over 2001 zijn voorlopig.

4) Veel ondernemers kunnen nog geen prognose geven voor de investeringen in 2004. Als gevolg hiervan zijn de uitkomsten voor dat jaar onvoldoende betrouwbaar voor publicatie op het laagste detailniveau.

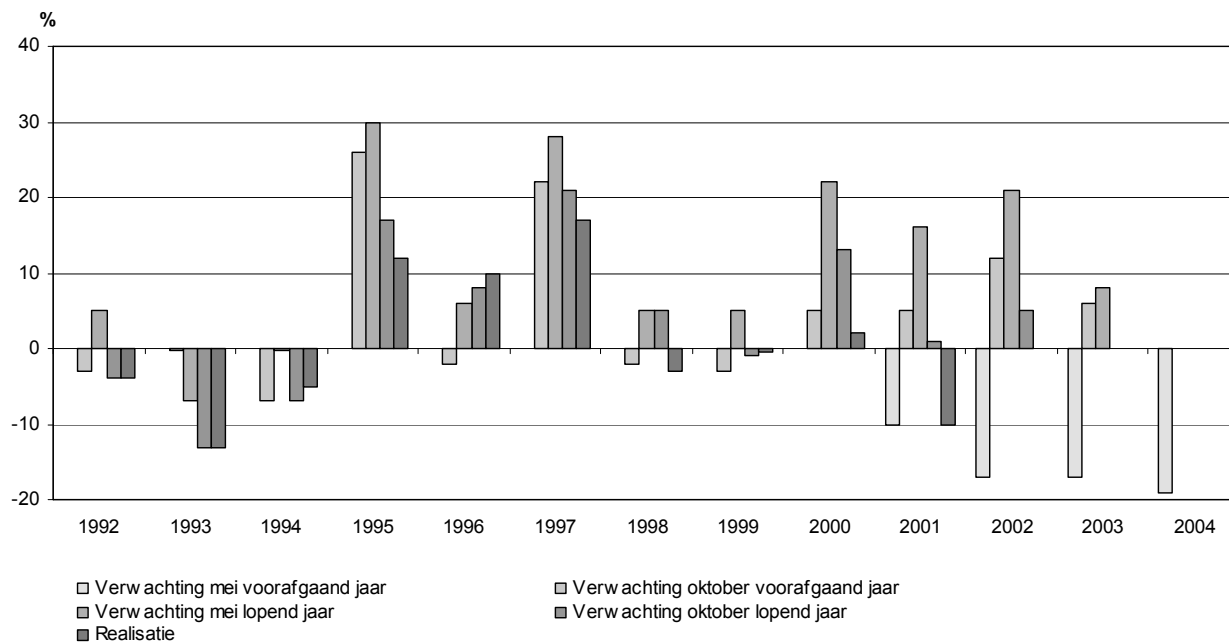
In grafiek 1 is te zien dat de ondernemers soms hun investeringsplannen flink kunnen bijstellen. Over het algemeen is vooral de laatst uitgesproken verwachting over een jaar (verwachting oktober lopend jaar) behoorlijk betrouwbaar als indicatie voor de gerealiseerde investeringen.

Met grafiek 2 is de relatie duidelijk gemaakt tussen productie en het producentenvertrouwen. De ontwikkeling van de productie geeft in de grafiek de

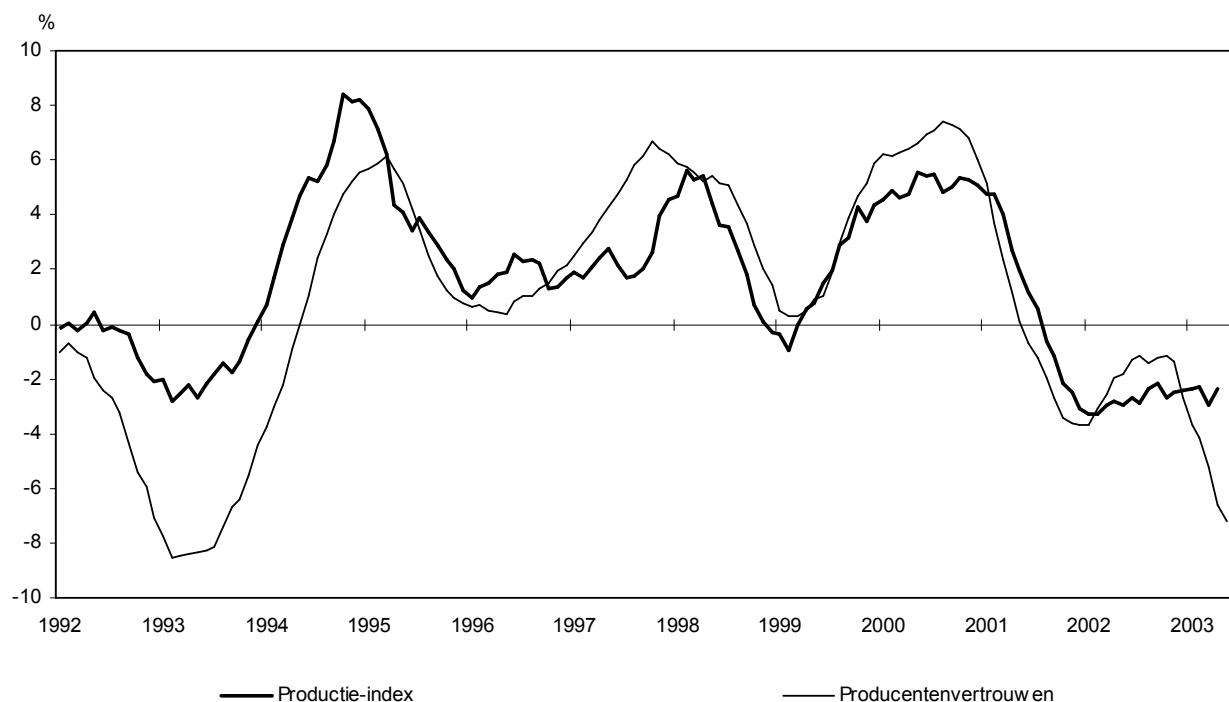
beweging van de conjunctuur weer. Het producentenvertrouwen treedt op als indicator voor de industriële productie.

In 1999 en 2000 stijgt het producentenvertrouwen. Tegen het einde van het jaar 2000 is de groei er een beetje uit. De daling van het producentenvertrouwen zet dan in en zet in 2001 flink door. In 2002 treedt enig herstel op van het producentenvertrouwen om in 2003 weer af te nemen.

Grafiek 1. Mutaties ten opzichte van voorafgaand jaar van verwachte en gerealiseerde investeringen in de industrie

Grafiek 2. Producentenvertrouwen en productie-index (6-maandsvoortschrijdend)

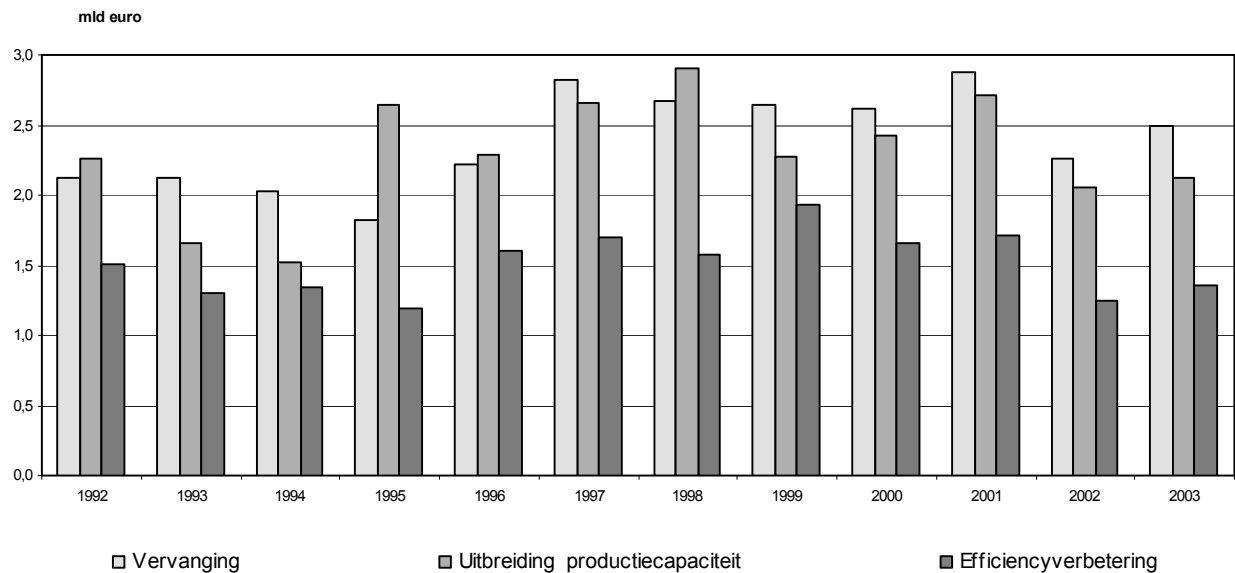

Investeringsmotieven en conjunctuur

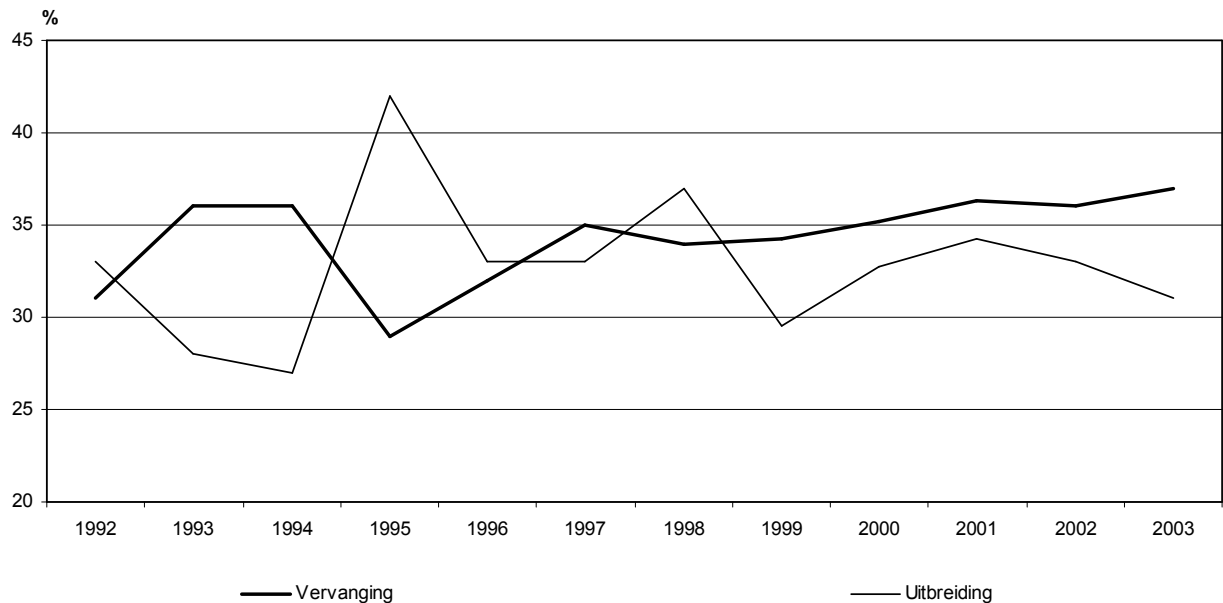
Met het najaarsonderzoek komt ook informatie beschikbaar over de motieven die ondernemers bewegen om te investeren. Hieruit blijkt (tabel 2a, pagina 8) dat in de industrie de motieven vervanging en uitbreiding van productiecapaciteit al een aantal jaren samen 60-70 procent van het investeringsbudget bepalen. Met efficiencyverbeteringen is doorgaans 20-25 procent gemoeid. De motieven milieu en overig nemen samen rond 10 procent voor hun rekening. Genoemde percentages moeten louter indicatief geïnterpreteerd worden. Het is voor de ondernemers soms moeilijk aan te geven in welke mate bijvoorbeeld de aanschaf van een nieuwe machine de weerslag vormt van een specifiek investeringsmotief. De beantwoording van de vraag naar de investeringsmotieven zal daarom in die gevallen een schatting zijn.

Bekeken over een langere periode is zichtbaar dat ook investeringsmotieven samenhangen met de stand van de conjunctuur. In de hier beschouwde jaren valt op dat in de periode 1993 en 1999 met een laag producentenvertrouwen (grafiek 2) de ondernemers hun investeringen voornamelijk beperken tot vervanging van kapitaalgoederen (grafiek 3a). Echter de uitbreiding van de productiecapaciteit is een relatief belangrijk investeringsmotief in 1995 en 1998 met een hoog of toenemend producentenvertrouwen. Deze afwisseling in het relatieve belang van de motieven is ook in grafiek 3b geïllustreerd. De investeringen voor 2002 en 2003 zijn meer ten behoeve van vervanging van kapitaalgoederen dan ten behoeve van uitbreiding. Dit motievenpatroon komt overeen met dat van een conjunctureel daljaar. Dit is enigszins in tegenstelling met groei van het producentenvertrouwen in 2002, maar in overeenstemming met de daling in 2003.

Grafiek 3a. Belangrijkste investeringsmotieven in de industrie

Grafiek 3b. Relatief belang van vervanging en uitbreiding in totaal investeringen

Motieven naar bedrijfsgrootte en branche

De kleinere bedrijven zijn in 2002 en 2003 bij het investeren iets meer gericht op vervanging (zie tabel 2a). Grote bedrijven richten zich bij hun voorgenomen investeringen iets meer op uitbreiding. Echter, dit verschil is minimaal. Naar branche (tabel 2b) valt op dat vooral in de chemische en de aardolieverwerkende industrie minder geïnvesteerd wordt ten behoeve van vervanging en meer ten behoeve van milieu, de uitbreiding van de productiecapaciteit of efficiencyverbetering. Over het algemeen zijn de verschillen naar branche en bedrijfsgrootte gering.

Bepalende factoren voor de investeringen

Naast de vraag naar motieven voor hun investeringen is aan de ondernemers ook gevraagd om aan te geven in hoeverre bepaalde factoren hun investeringsgedrag hebben beïnvloed. In tabel 3 zijn de resultaten van deze vraag opgenomen evenals die uit de enquêtes in voorgaande jaren. Duidelijk wordt dat door de jaren heen de vraag naar het product en technische factoren stimulerend zijn.

De mate waarin de factoren stimulerend zijn, varieert echter naar de stand van de conjunctuur. Bij de factor vraag naar het product is goed zichtbaar dat ten tijde van laagconjunctuur in 1992 en 1993 de ondernemers door de geringe vraag minder tot investeren worden aangezet. Ook financiële factoren worden dan vaker als beperkend ervaren dan in andere jaren. Het omgekeerde treedt op in perioden met hoogconjunctuur. Voorbeelden zijn 1995 en 1999 met een stimulerende invloed vanuit de financiële factoren.

Voor 2002 en 2003 is de vraag naar het product duidelijk een mindere stimulans voor de ondernemers om te investeren. Voor de invloed van financiële factoren is dat echter minder uitgesproken.

Over het algemeen menen de ondernemers bij de kleinere bedrijven minder te worden beïnvloed bij hun investeringen door de in dit onderzoek gevraagde factoren dan hun collega's bij de grotere bedrijven. Kleine ondernemers zijn vaker neutraal over de invloed van de verschillende factoren. Wellicht zijn voor hen andere niet genoemde factoren relevant.

Tabel 2a. Investeringsmotieven in de industrie

	Alle bedrijven							Bedrijven met			
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	10-99 werkn.	≥100 werkn.	2002	2003
<i>In % van investeringen</i>											
Motief:											
Vervanging	35	34	34	35	39	36	37	39	38	36	36
Uitbreiding productiecapaciteit met:											
- ongewijzigd productenpakket	20	21	17	20	24	24	24	19	16	26	26
- verbreding productenpakket	13	16	12	13	12	9	8	8	11	9	7
Efficiencyverbetering door:											
- automatisering/mechanisering	17	16	20	18	19	13	12	18	14	12	12
- energie / grondstoffen besparing	4	4	5	4	4	7	8	6	10	7	7
Milieu	7	6	7	6	6	7	9	4	5	8	10
Overige	4	3	4	3	3	3	3	6	6	2	3

Tabel 2b. Investeringsmotieven bij enkele industriële branches

		Vervanging	Uitbreiding productiecapaciteit met:		Efficiencyverbetering door:		Milieu	Overige
			ongewijzigd productenpakket	verbreding productenpakket	automatisering/mechanisering	energie/grondstoffenbesparing		
<i>In % van investeringen</i>								
Industrie	2002	36	24	9	13	7	7	3
	2003	37	24	8	12	8	9	3
Voedings- en genotmiddelenind.	2002	38	19	8	15	10	7	4
	2003	41	15	11	14	11	5	3
Aardolieverwerkende industrie	2002	23	22	1	12	16	27	1
	2003	24	12	0	6	21	34	3
Chemische industrie	2002	27	37	8	11	5	11	1
	2003	27	37	4	11	5	14	2
Metaal- en elektrotechnische ind.	2002	39	22	12	12	6	5	5
	2003	37	30	9	11	5	4	4
Overige industrie	2002	43	18	9	14	8	5	4
	2003	46	15	9	15	7	5	3

Tabel 3. Invloeden op de investeringen in de industrie 1992-2003 ¹⁾

Jaar	Vraag naar product ²⁾					Financiële factoren					Technische factoren					Andere factoren				
	++	+	=	-	--	++	+	=	-	--	++	+	=	-	--	++	+	=	-	--
<i>Gewogen % bedrijven</i>																				
1992	42	21	13	13	12	11	15	24	18	33	36	30	18	4	12	3	4	87	5	1
1993	33	28	16	11	13	12	11	14	29	34	35	32	20	8	5	2	3	84	9	2
1994	41	29	17	7	7	15	10	27	21	28	33	29	21	9	7	3	2	87	6	2
1995	53	25	10	8	4	21	11	29	24	15	38	33	16	8	5	1	3	89	5	2
1996	43	27	20	4	5	18	12	26	26	18	35	29	20	9	7	3	2	85	8	2
1997	51	25	17	4	3	20	13	31	24	13	39	33	16	8	4	2	4	77	6	11
1998	49	26	16	5	4	18	18	27	24	14	36	32	17	8	6	3	7	83	6	1
1999	48	28	14	5	5	25	14	26	24	11	32	36	16	9	7	7	7	77	5	4
2000	55	20	14	7	4	18	12	31	21	18	33	29	17	12	9	2	4	84	8	2
2001	54	22	13	7	4	17	12	32	20	20	34	28	17	12	9	2	4	84	8	2
2002	38	18	27	9	8	21	12	27	19	21	41	22	21	6	10	8	8	74	6	5
2003	36	20	27	9	8	19	13	28	19	21	37	24	22	6	10	9	6	74	6	5
<i>Gewogen % bedrijven met 10-99 werknemers</i>																				
2002	31	17	35	6	11	19	12	36	13	21	43	16	25	6	9	8	9	75	5	3
2003	30	15	36	7	11	17	13	36	14	21	40	16	28	6	10	6	7	78	5	4
<i>Gewogen % bedrijven met 100 en meer werknemers</i>																				
2002	40	18	25	9	8	21	12	25	21	21	40	24	19	6	10	8	8	74	6	5
2003	37	21	26	9	7	19	13	26	21	22	37	26	21	6	10	10	6	73	6	5

1) De uitkomsten over de factoren in de jaren voor 1999 zijn herberekend als gevolg van de overgang op een nieuwe berekeningsmethode.

2) Betekenis van symbolen: ++ : sterk stimulerend; + : zwak stimulerend; = : geen invloed; - : zwak beperkend; -- : sterk beperkend

Opzet van het onderzoek

De resultaten zijn gebaseerd op een steekproefonderzoek bij ca. 3000 ondernemingen in de nijverheid. In het onderzoek is gevraagd naar de totale waarde van de materiële vaste activa die in het lopende en komende kalenderjaar in gebruik zullen worden genomen. Het gaat hierbij om investeringen in eigendom. Naast de investeringsbedragen worden in het najaar ook de investeringsmotieven en factoren die van invloed zijn op het investeringsgedrag gevraagd.

Op verzoek van de Europese Commissie wordt dit onderzoek gehouden in alle lidstaten van de Europese Unie. De Commissie draagt bij in de kosten.

1. De auteur werkt bij de taakgroep Wetenschap & Technologie van de divisie Bedrijfseconomische statistieken.
2. Is werkzaam bij de taakgroep Redactie van de divisie Macro-economische statistieken en publicaties.

Nederland en de industrie

De Nederlandse economische groei hapert al twee jaar, maar de consument ziet in augustus de toekomst minder somber in. Het producentenvertrouwen is in augustus onveranderd. De omzet van de industrie is in juni van dit jaar bijna 3 procent lager. De industriële productie is in juni ruim 3 procent lager dan een jaar eerder. De ondernemers in de industrie verwachten voor de periode augustus tot en met oktober nauwelijks een verbetering van de bedrijvigheid.

Economie hapert

In het tweede kwartaal van 2003 daalt het volume van het bruto binnenlands product (BBP) ten opzichte van het eerste kwartaal met 0,5 procent. De volumemutaties over het vierde kwartaal van 2002 en het eerste kwartaal van 2003 zijn eveneens negatief.

Ten opzichte van een jaar eerder is het BBP in het tweede kwartaal 0,9 procent lager. De producenten van goederen zien de toegevoegde waarde met 2,6 procent teruglopen. In alle bedrijfstakken is de productie kleiner. In de commerciële dienstverlening is het productievolume gedaald met 1,0 procent. De productie van de overheid en zorg is daarentegen nog steeds gestegen; in het tweede kwartaal van 2003 met 2,1 procent. De investeringen in vaste activa zijn voor het negende kwartaal op rij lager. Ook in juni blijft het aantal werklozen boven de 400 duizend.

Productie industrie

De industriële productie is in het tweede kwartaal 2,8 procent lager dan in het tweede kwartaal van 2002. In vergelijking met het eerste kwartaal van dit jaar is de productie, na verwijdering van seizoeninvloeden, met 0,6 procent gedaald. Gemeten over het eerste half jaar is er ruim 2 procent minder geproduceerd dan in de eerste helft van 2002. Hiermee is de teruggang van de productie iets minder sterk dan de daling in het gehele jaar 2002 ten opzichte van 2001. Ook in juni 2003 heeft de industrie minder geproduceerd (-3,2 procent) dan in juni 2002.

Afzetprijzen dalen, maar nog wel hoger dan in 2002

De afzetprijzen van de Nederlandse industrie zijn in het tweede kwartaal van 2003 met 3,4 procent gedaald ten opzichte van het eerste kwartaal. De verbruikte grondstoffen en halffabrikaten zijn 5,2 procent goedkoper geworden. Het is de eerste daling van de afzet- en verbruiksprijzen sinds het vierde kwartaal van 2001. Ondanks de prijsdaling in het tweede kwartaal ligt het gemiddelde prijsniveau van de afzet in juni nog wel hoger (0,8 procent) dan in juni 2002. De op de binnenlandse markt verkochte producten zijn in juni 2,4 procent duurder dan een jaar eerder. Aan de buitenlandse afnemers is 0,3 procent minder in rekening gebracht. Voor grondstoffen en halffabrikaten heeft de Nederlandse industrie in juni van dit jaar 1,8 procent meer betaald dan in juni vorig jaar. In Nederland aangeschafte verbruiksgoederen waren 9,1 procent duurder. De prijzen van geïmporteerde grondstoffen en halffabrikaten waren 4,1 procent goedkoper.

Omzet industrie

De Nederlandse industrie heeft in juni van dit jaar bijna 3 procent minder omgezet dan in juni 2002. De binnenlandse omzet ligt ruim 1 procent lager, de buitenlandse omzet ruim 4 procent lager. Als voor de afzetprijzen wordt gecorrigeerd, komt het volume van de gemiddelde dagomzet bijna 4 procent lager uit. In het tweede kwartaal van dit jaar heeft de industrie 3 procent minder omgezet dan in het tweede kwartaal van vorig jaar. In het eerste kwartaal van 2003 werd nog 2 procent meer omgezet.

Producentenvertrouwen blijft gelijk

Het producentenvertrouwen, de stemmingsindicator van de ondernemers in de industrie, ligt in augustus op vrijwel hetzelfde niveau als een maand eerder. Na een lichte stijging van het vertrouwen tot -7,4 in de maand juli van dit jaar komt het vertrouwen in augustus uit op -7,0. Het oordeel van de ondernemers over hun voorraden is gelijk gebleven. Per saldo vindt circa 9 procent van de ondernemers de voorraden gereed product nog te groot. Uit de Conjunctuurtest van augustus blijkt verder dat de orderontvangst in juli 2003 iets zijn afgenomen. De index van de orderpositie is met 0,2 punt gedaald naar 91,2 (juli 2000=100). Het oordeel van de ondernemers over de orderpositie is in augustus marginaal verbeterd.

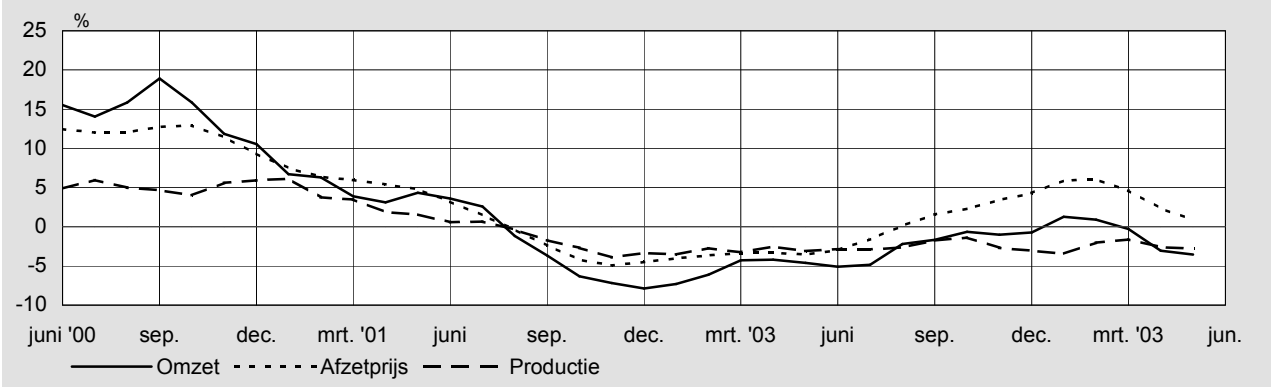
Concurrentiepositie onder druk

Volgens de producenten is de concurrentiepositie van de Nederlandse industrie in het tweede kwartaal van 2003 licht verslechterd, zowel op de binnenlandse als de buitenlandse markt. De vooruitzichten zijn op de buitenlandse markt somber. Onvoldoende vraag is in toenemende mate een probleem voor de ondernemers.

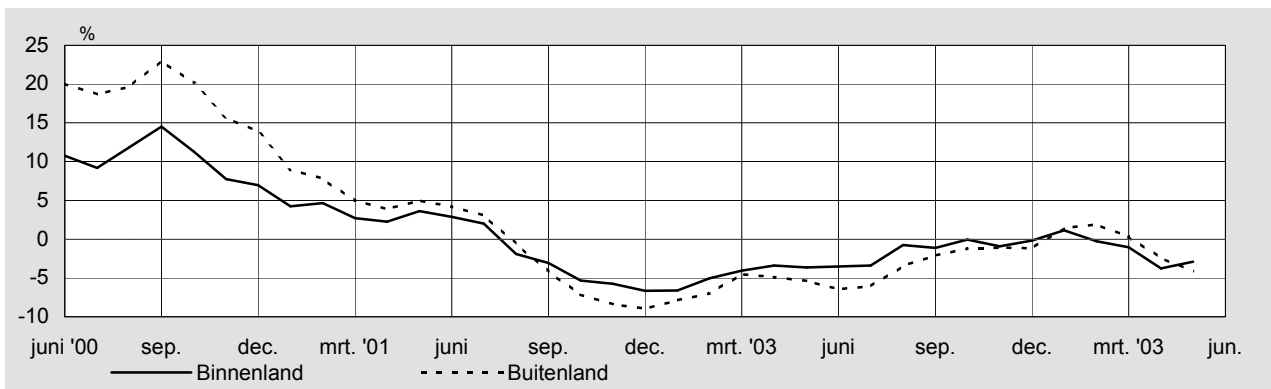
Verwachtingen

De ondernemers in de industrie voorzien net als in de voorgaande maand nauwelijks een verbetering van de bedrijvigheid in de komende drie maanden. Zij verwachten ook in de komende maanden te moeten snijden in hun personeelsbestand. Al twee jaar lang melden de ondernemers een daling van de werkgelegenheid.

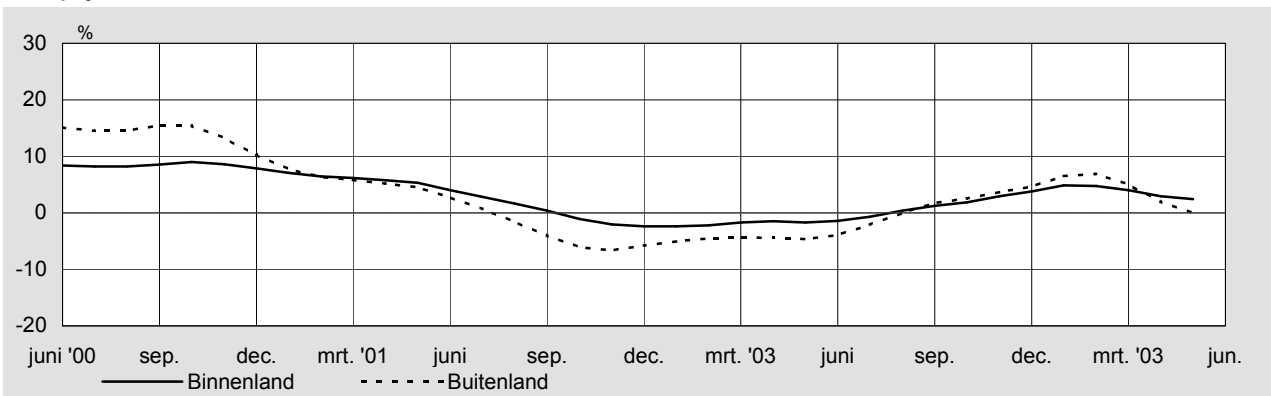
Omzet, afzetprijs en productie

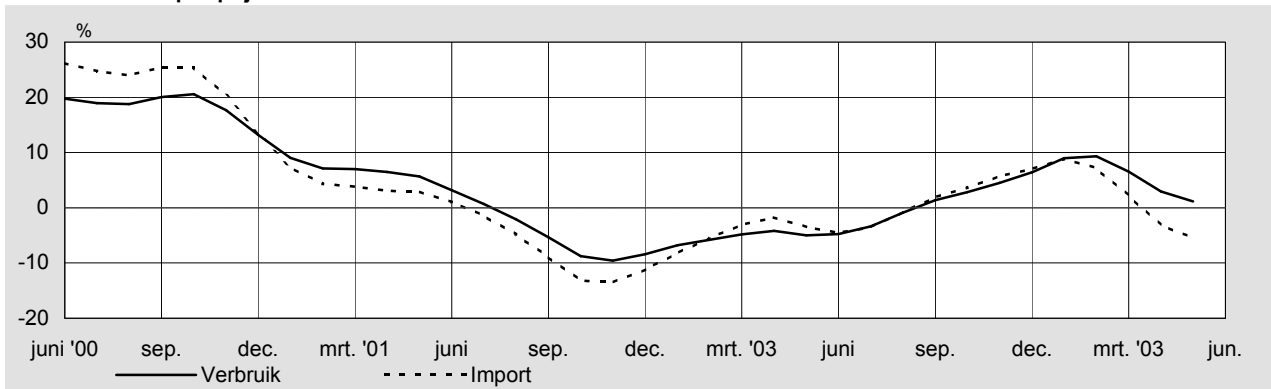
Omzet

Afzetprijs

Verbruiks- en importprijs

Tabel 1.1

Kerngegevens: Nederland en de industrie

	Eenheid c.q. basis	jaar		kwartaal				maand					Ontwik- keling ¹⁾
		2001	2002	2002		2003		2002		2003			
				2e kw.	3e kw.	1e kw.	2e kw.	mei	jun.	apr.	mei	jun.	
1995=100												%	
Industrie													
Omzet (waarde)		136,4	131,6	134,6	129,1	128,1	129,8	137,4	133,9	129,1	130,1	130,1	-2,8
binnenland		131,3	127,8	130,9	124,8	123,2	127,0	135,0	129,2	126,8	126,8	127,4	-1,4
buitenland		141,3	103,1	138,1	133,1	132,7	132,4	139,7	138,4	131,2	133,3	132,6	-4,2
Ontvangen orders (waarde)		146,4	130,5	136,5	123,8	134,0	143,0	141,3	135,4	142,0	138,1	149,0	10,0
binnenland		143,4	127,2	133,0	118,7	134,5	134,8	145,1	125,4	130,5	134,7	139,2	11,0
buitenland		148,1	132,4	138,6	126,7	133,7	147,8	139,0	141,2	148,7	140,0	154,8	9,6
Afzetprijs		115,7	114,5	114,1	115,6	119,2	115,1	114,2	113,5	116,4	114,6	114,4	0,8
binnenland		113,4	113,3	113,0	113,7	117,1	115,8	113,0	112,4	116,7	115,5	115,2	2,4
buitenland		117,1	115,4	114,8	116,8	120,5	114,7	114,9	114,2	116,3	114,0	113,8	-0,3
Verbruiksprijs		121,9	119,6	119,3	120,9	127,3	120,7	120,0	117,9	122,0	120,0	120,0	1,8
import		127,9	126,4	127,7	127,8	131,4	120,7	128,5	125,2	122,2	120,0	120,0	-4,1
Productie (volume gemiddelde dag)		114,4	111,2	117,6	104,2	109,0	114,3	114,9	120,9	116,1	109,8	117,0	-3,2
Productie (seizoen gecorrigeerd)		114,4	111,2	112,6	110,7	110,3	109,6	112,2	113,8	111,1	107,3	110,4	
Bruto toegevoegde waarde (bp, volume)		114,4	112,2	113,0	110,8	107,7	.						-2,1
Vacatures													
openstaand ²⁾		1000	23	15	17	11	11	.					-38,9
ontstaan		1000	91	62	17	13	15	.					-21,1
vervuld		1000	98	68	19	18	16	.					-15,8
Aantal bedrijven ³⁾		1000	46,1	47,2			45,9						
Uitgesproken faillissementen			503	602	142	153	168	221					
Aantal werkdagen			254	254	61	66	63	61	21	20	20	21	20
Energieverbruik		PJ	1249	1249	298	299	.	.					
Nederland													
Bruto binnenlands product (volume, mp)		121,5	121,8	124,6	118,8	119,2	123,4						-0,9
Gezinsconsumptie (volume)		123,3	124,5	125,9	121,6	122,1	123,4						-1,2
Bedrijfsinvesteringen (volume)		129,2	123,3	134,9	107,2	119,9	129,8						-3,8
Invoer van goederen en diensten (volume)		148,0	144,8	144,1	141,8	146,7	142,4						-1,2
Uitvoer van goederen en diensten (volume)		144,9	142,8	140,3	141,1	143,0	137,8						-1,7
Werkloze beroepsbevolking ⁴⁾		1000	250	302	287	322	377	403	287	309	395	403	414
Vacatures													
openstaand ²⁾		1000	197	149	162	115	124	.					-30,3
ontstaan		1000	945	735	200	160	177	.					-16,9
vervuld		1000	986	777	216	207	174	.					-12,6
Uitzenduren en uren aan derden ⁵⁾		mln uren	367,2	.	87,4	.	.	.					
Aantal bedrijven ³⁾		1000	714,6	713,7			693,0						
Uitgesproken faillissementen ⁶⁾			4328	4962	1168	1287	1424	1725					
Energieverbruik		PJ	3145	3141	693	656	.	.					
Consumentenprijsindexcijfers			116,4	120,4	120,5	121,0	122,3	123,1	120,6	120,2	123,3	123,3	122,7

¹⁾ Laatst gepubliceerde maand t.o.v. vergelijkbare maand voorgaand jaar. Kwartaalcijfers laatst gepubliceerde kwartaal t.o.v. kwartaal voorgaand jaar.

²⁾ Jaarcijfer is gemiddelde.

³⁾ Stand per 1 januari.

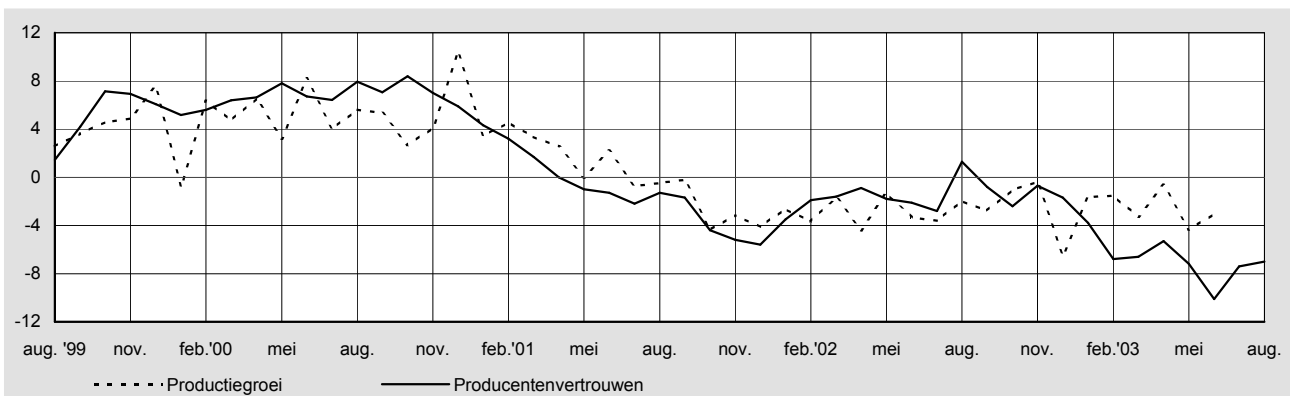
⁴⁾ Kwartaalcijfer, betreft middelste maand van het kwartaal.

⁵⁾ Uitzenduren volgens overeenkomst "voor de duur van de opdracht" en uren van arbeidskrachten in dienst van het uitzendbureau "voor bepaalde of onbepaalde tijd".

⁶⁾ Bedrijven en instellingen.

Productiegroei en producentenvertrouwen

augustus 1999 - augustus 2003

Tabel 1.2
Conjunctuurgegevens maand: Nederland en de industrie

	jaar		maand						Gemidd.
	2001	2002	2003						laatste 12 mnd.
			mrt.	apr.	mei	jun.	jul.	aug.	
Industrie ¹⁾									
Producentenvertrouwen	-1,1	-1,6	-6,6	-5,3	-7,2	-10,1	-7,4	-7,0	-5,0
Orderontvangst vorige maand t.o.v. maand daarvoor	-3	1	3	-8	-3	-7	-10	-5	-3
binnenlandse markt	-1	0	-3	-5	0	-7	-7	-3	-2
buitenlandse markt	-5	1	7	-10	-6	-8	-16	-7	-4
Bedrijvigheid vorige maand t.o.v. maand daarvoor	-1	2	-2	5	-4	-5	-5	3	-1
Orderpositie ²⁾	96,8	93,1	92,3	92,6	92,1	91,5	91,4	91,2	92,3
Beoordelingen: ³⁾									
orderontvangst	-10	-16	-19	-22	-22	-26	-23	-21	-20
orderpositie totaal	-8	-12	-19	-19	-20	-23	-20	-18	-17
orderpositie buitenland	-7	-8	-13	-15	-17	-22	-20	-18	-14
voorraden gereed product	7	6	9	9	8	9	10	9	8
Verwachting: ³⁾									
bedrijvigheid komende 3 maanden	4	6	6	8	-2	-7	-3	2	1
verkoopprijs komende 3 maanden	3	4	7	5	0	-5	-8	-4	2
personeelssterkte komende 3 maanden	-5	-14	-15	-15	-14	-17	-14	-13	-15
Nederland									
Consumentenvertrouwen	-1	-20	-38	-38	-35	-36	-39	-32	-35
economische klimaat	-25	-39	-65	-65	-56	-58	-63	-49	-57
koopbereidheid	15	-8	-19	-20	-20	-22	-23	-22	-19
CBS-koersindex algemeen	781,7	593,8	376,9	409,6	409,0	432,8	440,6	460,8	446,9
Gemiddeld rendement staatsleningen (%)	4,8	4,7	3,7	3,8	3,5	3,3	3,6	3,9	3,9

¹⁾ Uitkomsten ontleend uit de Conjunctuurtest per maand. Verschil in percentage toegenomen/groot (+) en afgenomen/klein (-), tenzij anders vermeld.

²⁾ Indices: juli 2000 = 100. De orderpositie is gemeten in de eerste helft van de verslagmaand.

³⁾ Betreft oordelen / verwachtingen gemeten in de eerste dagen van de verslagmaand.

Tabel 1.3
Conjunctuurtest kwartaal: industrie ¹⁾

	jaar		kwartaal						Gemidd.
	2001	2002	2002			2003			laatste 4 kw.
			apr.	jul.	okt.	jan.	apr.	jul.	
Bezettingsgraad	84,5	83,0	83,0	82,9	82,9	82,3	81,9	81,2	82,1
Productiebelemmeringen ²⁾									
geen	79	79	80	78	78	80	76	76	78
stagnatie a.g.v.									
onvoldoende vraag	9	14	13	14	15	15	18	19	17
tekort aan arbeid	6	2	2	3	2	1	1	1	1
te geringe productiecapaciteit	2	2	1	1	2	1	2	2	2
overige belemmeringen	4	4	4	4	3	3	3	2	3
Beoordelingen: ²⁾									
productiecapaciteit	2	8	7	7	8	9	7	10	9
Concurrentiepositie afgelopen kwartaal									
binnenlandse markt	0	0	1	-3	-1	1	-3	-5	-2
buitenlandse markt									
binnen Europese Unie	-1	-1	2	-1	-4	0	-4	-7	-4
buiten Europese Unie	0	-1	0	0	-3	-1	-4	-6	-4
Verwachting: ²⁾									
buitenlandse afzet komend kwartaal	0	5	9	6	2	-4	-1	-13	-4

¹⁾ Uitkomsten ontleend uit de Conjunctuurtest per kwartaal. De enquête is ingevuld in de eerste dagen van de eerste maand van het betreffende kwartaal. Verschil in percentage toegenomen/groot (+) en afgenomen/klein (-), tenzij anders vermeld.

²⁾ Betreft oordelen / verwachtingen gemeten in de eerste dagen van het betreffende kwartaal.

Voedings- en genotmiddelenindustrie

De omzet in de voedings- en genotmiddelenindustrie komt in juni 2003 bijna 2 procent lager uit dan in juni 2002. De stijgende afzetprijzen zorgen ervoor dat het volume van de gemiddelde dagomzet 4 procent lager uitkomt. De bedrijvigheid vertoont een ongebruikelijke stijging en ook de verkopen nemen sterker af dan gebruikelijk voor de tijd van het jaar. Zowel over de verkopen als over de afzet zijn de producenten dan ook veel negatiever. Voor augustus tot en met oktober 2003 verwachten de ondernemers een daling van het aantal werknemers, maar een stijging van de bedrijvigheid en de verkoopprijzen.

Omzet daalt in juni

De omzet in de voedings- en genotmiddelenindustrie komt in juni 2003 bijna 2 procent lager uit dan in juni vorig jaar. Dit is vooral te wijten aan de bijna 6 procent lagere omzet op de buitenlandse markt. Op de binnenlandse markt wordt ruim 1,5 procent meer omgezet.

Voor de twaalfde maand op rij ligt de gemiddelde afzetprijs hoger dan in dezelfde maand vorig jaar, en wel 2,2 procent. De prijsontwikkelingen op de binnenlandse en de buitenlandse markt ontlopen elkaar in juni nauwelijks.

Het volume van de gemiddelde dagomzet is als gevolg van de hogere afzetprijzen 4 procent minder dan dat van juni vorig jaar. Op de buitenlandse markt ligt dit volume zelfs bijna 8 procent lager, terwijl het op de binnenlandse markt nagenoeg stabiel blijft.

De verbruiksprijzen stijgen met 6,8 procent duidelijk sterker dan de afzetprijzen. Daardoor komen de marges verder onder druk te staan.

Tot slot ligt het volume van de gemiddelde dagproductie 0,6 procent lager dan in juni vorig jaar.

Bedrijvigheid laat ongebruikelijke stijging zien

De Conjunctuurtest van augustus 2003 wijst uit dat de bedrijvigheid in de voedings- en genotmiddelenindustrie stijgt van juni op juli. Dit is ongebruikelijk voor de tijd van het jaar.

Overigens daalt in een groot deel van de branche de bedrijvigheid. Vooral in de diervoederindustrie en de broodfabrieken en bakkerijen is die daling fors. In de zuivelproductenindustrie en de dranken- en tabaksverwerkende industrie doet zich echter een zeer forse stijging van de bedrijvigheid voor en bij de overige voedings- en genotmiddelenindustrie stijgt de bedrijvigheid licht. De groep "Overige voedings- en genotmiddelenindustrie bevat binnen de Conjunctuurtest o.a. de productie of verwerking van vis, groente, fruit, oliën, vetten, suiker, cacao-producten, koffie, thee en specerijen.

Verkopen dalen sterker dan gebruikelijk

Op de buitenlandse markt is van juni op juli fors minder verkocht en ook in eigen land dalen de verkopen. De daling van de verkopen is ongunstig, want voor de tijd van het jaar is slechts een lichte daling gebruikelijk. Binnen de branche laat alleen de overige voedings- en genotmiddelenindustrie een lichte stijging van de verkopen zien.

Concurrentiepositie binnen EU verslechtert sterk

In de Conjunctuurtest van juli geven de ondernemers aan dat de concurrentiepositie binnen de EU in het tweede kwartaal sterk is verslechterd. Dit is te wijten aan de zeer fors verslechterde concurrentiepositie in de dranken- en tabaksverwerkende industrie. In eigen land kunnen de ondernemers in de branche hun positie handhaven, maar de concurrentiepositie buiten de EU verslechtert iets.

Het percentage ondernemers in de branche dat productiebelemmeringen ervaart, blijft stabiel. Wel blijkt dat onvoldoende vraag vaker de belemmering vormt.

Pessimisme neemt fors toe

Door de dalende verkopen en verslechterde concurrentiepositie neemt het pessimisme onder de ondernemers in de voedings- en genotmiddelenindustrie fors toe. Over zowel de verkopen als de totale afzet zijn zij veel negatiever. Ook zijn zij minder tevreden over de buitenlandse afzet.

Alleen het oordeel van de producenten in de overige voedings- en genotmiddelenindustrie over hun verkopen en totale afzet verandert niet. Maar zij zijn over hun buitenlandse afzet wel duidelijk minder te spreken.

Het oordeel van de ondernemers over hun voorraad gereed product verandert niet. Ongeveer een op de vijf beoordeelt de voorraad als te groot, gelet op de te verwachten afzetontwikkeling.

Verwachtingen

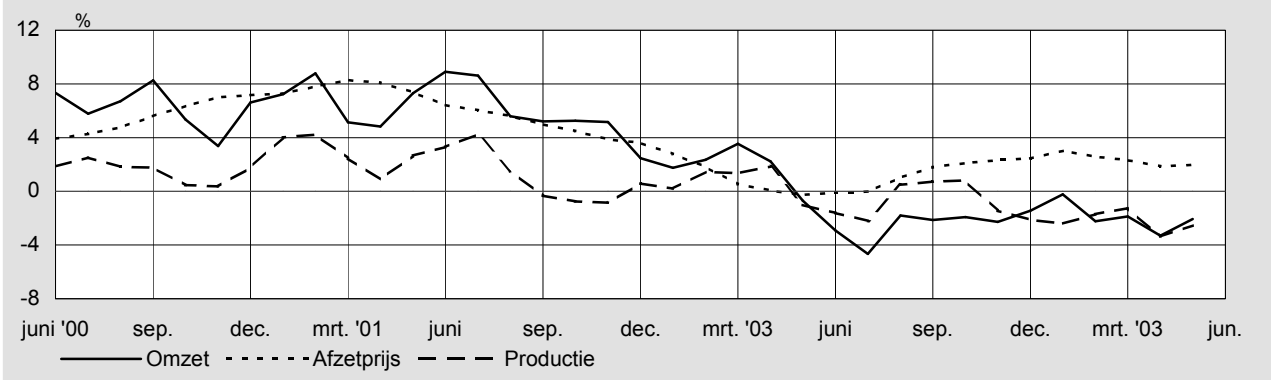
Voor het derde kwartaal verwachten de ondernemers in de branche een zeer forse daling van de buitenlandse afzet. Alleen in de diervoederindustrie rekent men op een forse stijging.

Verder verwachten de ondernemers in de branche voor augustus tot en met oktober 2003 een iets hogere bedrijvigheid. Vooral in de diervoederindustrie en de overige voedings- en genotmiddelenindustrie ziet men het zonnig in.

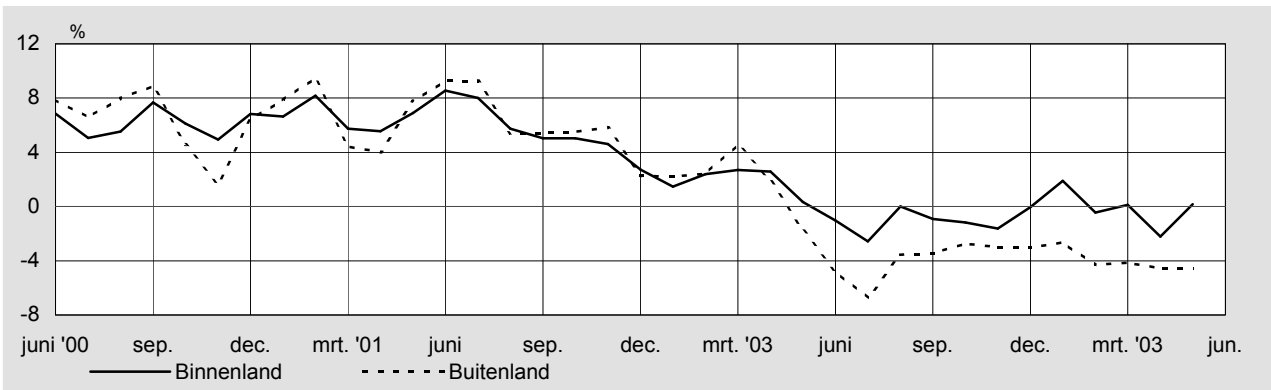
Ook voorzien de producenten iets hogere verkoopprijzen. Dat geldt vooral voor de ondernemers in de slachterijen en vleesverwerking.

Tot slot verwachten de ondernemers in alle delen van de branche een afname van het aantal werknemers.

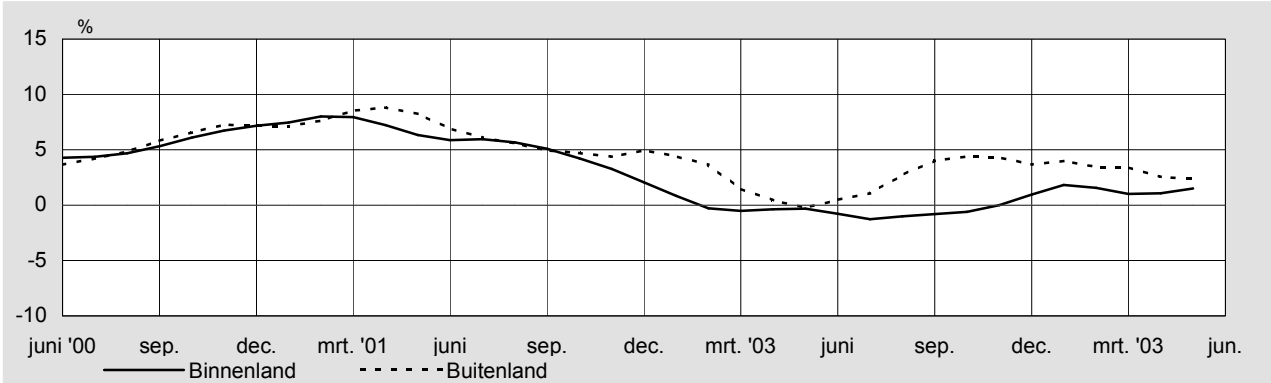
Omzet, afzetprijs en productie

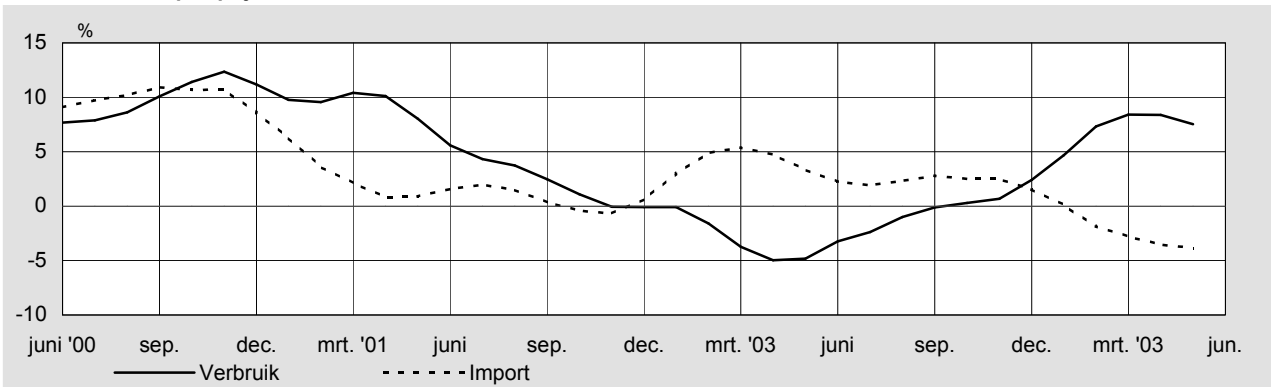
Omzet

Afzetprijs

Verbruiks- en importprijs

Tabel 2.1

Kerngegevens: Voedings- en genotmiddelenindustrie

	Eenheid	jaar		kwartaal				maand					Ontwik- keling ¹⁾	Ontwik- keling gem. dag
		2001	2002	2002		2003		2002		2003				
				2e kw.	3e kw.	1e kw.	2e kw.	mei	jun.	apr.	mei	jun.		
		1995=100											%	%
Omzet (waarde)		123,6	122,7	123,2	120,6	119,6	120,5	131,5	117,6	122,5	123,5	115,4	-1,9	-4,0
binnenland		117,3	117,5	117,8	115,3	115,8	117,7	127,3	111,3	120,1	120,0	113,1	1,6	-0,3
buitenland		131,4	129,2	129,9	127,3	124,4	123,8	136,7	125,4	125,5	127,8	118,2	-5,7	-7,9
Afzetprijs		112,0	113,3	112,0	113,3	115,5	114,2	112,3	111,3	114,5	114,3	113,7	2,2	
binnenland		110,4	110,0	109,7	109,8	111,5	111,3	109,6	109,0	111,0	111,7	111,2	2,0	
buitenland		113,3	116,2	114,0	116,4	118,9	116,7	114,7	113,2	117,5	116,5	115,9	2,4	
Verbruiksprijs		111,3	109,4	106,9	110,0	116,6	114,9	107,8	106,8	115,9	114,8	114,1	6,8	
import		114,0	117,7	116,9	117,9	115,7	112,4	117,2	116,2	114,1	112,1	111,0	-4,5	
Productie (volume gemiddelde dag)		107,4	107,2	108,5	103,3	103,8	105,7	107,7	109,2	108,5	100,2	108,5	-0,6	
Bruto toegevoegde waarde (bp, volume)		107,2	108,0	104,9	109,6	100,4	.						-2,8	
Aantal bedrijven ²⁾	1000	5,1	4,8			4,7								
Uitgesproken faillissementen		34	54	7	15	23	29							
Aantal werkdagen		254	254	61	66	63	61	21	20	20	21	20		
Energieverbruik	PJ	99	100	23	23	.	.							

¹⁾ Laatste gepubliceerde maand t.o.v. vergelijkbare maand voorgaand jaar. Kwartaalcijfers laatste gepubliceerde kwartaal t.o.v. kwartaal voorgaand jaar.

²⁾ Stand per 1 januari.

Tabel 2.2

Conjunctuurtest ¹⁾ Voedings- en genotmiddelenindustrie: maand- en kwartaalgegevens

	Eenheid	jaar		maand						Gemidd. laatste 12 mnd.		
		2001	2002	2003								
				mrt.	apr.	mei	jun.	jul.	aug.			
Maandgegevens												
Verkoop / orderontvangst vorige maand t.o.v. maand daarvoor				1	3	-4	-7	10	-16	-5	-14	-1
binnenlandse markt				6	4	-6	3	9	-11	0	-8	2
buitenlandse markt				-5	1	-5	-23	9	-24	-28	-20	-7
Bedrijvigheid vorige maand t.o.v. maand daarvoor				1	1	-2	4	1	-4	-19	11	1
Beoordeling: ²⁾												
verkoop / orderontvangst				-2	-4	-10	-15	-15	-24	-17	-24	-11
afzet / orderpositie totaal				-7	-10	-13	-19	-19	-23	-22	-27	-15
afzet / orderpositie buitenland				-4	-8	-14	-20	-24	-29	-28	-32	-16
voorraden gereed product				6	6	11	13	10	16	17	17	11
Verwachting: ³⁾												
bedrijvigheid komende 3 maanden				4	7	5	-3	-3	-8	-10	4	2
verkoopprijs komende 3 maanden				11	9	19	18	6	-1	-1	5	9
personeelssterkte komende 3 maanden				1	-6	-19	-15	-12	-13	-12	-14	-13
		jaar	kwartaal	Gemidd.								
		2001	2002	laatste								
				apr.	jul.	okt.	jan.	apr.	jul.	4 kw.		
Kwartaalgegevens												
Bezettingsgraad ⁴⁾	%	85,4	83,9	83,8	83,3	84,1	84,6	84,3	82,4	83,9		
Productiebelemmeringen ⁴⁾												
geen	%	79	83	84	81	82	90	79	79	83		
stagnatie als gevolg van												
onvoldoende vraag	%	3	4	4	5	6	3	10	13	8		
tekort aan arbeid	%	6	2	2	3	1	1	0	1	1		
te geringe productiecapaciteit	%	4	5	4	3	5	2	3	3	3		
overige belemmeringen	%	9	7	6	8	6	4	8	4	6		
Beoordeling productiecapaciteit ⁴⁾		0	4	2	5	7	8	6	9	8		
Concurrentiepositie afgelopen 3 maanden												
binnenlandse markt		4	6	9	0	10	5	1	2	5		
buitenlandse markt binnen de Europese Unie		-2	-6	-1	-4	-18	2	-13	-18	-12		
buitenlandse markt buiten de Europese Unie		-5	-3	-2	-6	-3	-1	-2	-6	-3		
Verwachting buitenlandse afzet komende 3 maanden		2	4	1	4	0	2	-13	-29	-10		

¹⁾ De vragen zoals ze in de Conjunctuurtest worden gesteld, zijn te vinden in de alfabetische begrippenlijst.

²⁾ Verschil in percentage toegenomen / groot (+) en afgenomen / klein (-), tenzij anders vermeld.

³⁾ Betreft oordelen / verwachtingen gemeten in de eerste helft van de verslagmaand.

⁴⁾ Het kwartaalcijfer heeft betrekking op de eerste helft van de eerste maand (verslagmaand) van het betreffende kwartaal.

Textiel-, kleding- en lederindustrie

In het tweede kwartaal lag de omzet van de textiel-, kleding-, en lederindustrie ruim 2 procent lager dan in dezelfde periode vorig jaar. Het volume van de gemiddelde dagproductie daalde met 4 procent. De totale orderontvangst stegen enigszins, dankzij het aantrekken van de binnenlandse vraag. Uit de Conjunctuurtest van augustus blijkt dat de ondernemers uit de branche voor de periode augustus tot en met oktober geen verandering verwachten in de bedrijvigheid of het prijsniveau. Wel verwachten zij dat de werkgelegenheid verder zal afnemen.

Juni beste maand in teleurstellend 2^e kwartaal

In het tweede kwartaal van dit jaar daalde de omzet van de branche met ruim 2 procent ten opzichte van dezelfde periode in 2002. Dit kwam vooral door een verminderde omzet in het buitenland. Het volume van de gemiddelde dagproductie daalt, met uitzondering van het derde kwartaal in 2002, al sinds het begin van 2001. In het tweede kwartaal van dit jaar bedraagt de daling 4 procent. Door een toename van de binnenlandse orders, stegen de orderontvangsten per saldo met ruim 1 procent.

Juni was in het tweede kwartaal de minst slechte maand. Tegenover een daling van de buitenlandse omzet stond een iets grotere stijging van de omzet in het binnenland. Per saldo daalde de omzet met 0,6 procent vergeleken met dezelfde maand in 2002. Sinds april 2001 was er geen stijging van de binnenlandse omzet meer geweest. Het volume van de gemiddelde dagproductie lag echter 3,5 procent lager dan een jaar eerder. De verkoopprijzen stegen in deze periode met gemiddeld 1 procent. In het buitenland iets meer dan in het binnenland. De importprijzen lagen 0,7 procent lager dan een jaar geleden en de verbruiksprijzen zijn met een gemiddelde stijging van 0,1 procent vrijwel stabiel. Sinds april ligt de waarde van de binnenlandse orderontvangst in toenemende mate weer boven het niveau van een jaar eerder. In juni werden fors meer orders geboekt uit het binnenland, terwijl ook de buitenlandse orders een lichte stijging lieten zien.

Bezettingsgraad in juli verder afgenomen.

In de Conjunctuurtest van juli geven ondernemers uit de branche aan dat hun concurrentiepositie enigszins verslechterde ten opzichte van het eerste kwartaal. De bezettingsgraad daalde in juli tot 79,9 procent, dat is 0,4 procent minder dan in april en 2,8 procent lager dan in juli 2002. Ruim een vijfde van de ondernemers uit de branche rapporteerde belemmeringen bij de productie te ondervinden, meestal door onvoldoende vraag.

Uit de Conjunctuurtest van augustus blijkt dat de bedrijvigheid in juli ten opzichte van juni iets meer is afgenomen dan op grond van seizoenseffecten zou worden verwacht. Ook de orderontvangsten liepen enigszins terug. Gecorrigeerd voor het seizoen daalt de index voor de werkvoorraad met 0,6 punt tot 82,4. De stemming onder de ondernemers uit de branche over de orderontvangst verbetert, maar blijft somber. Ook ten aanzien van de orderpositie is een lichte verbetering van het sentiment te bespeuren, maar blijft men pessimistisch. Per saldo vindt elf procent van de ondernemers de voorraad gereed product te groot gelet op de verwachte afzetontwikkeling.

1. Textielindustrie

In juni steeg de omzet van de textielindustrie met per saldo 0,7 procent ten opzichte van juni 2002. Dit is net zo veel als de stijging van de gemiddelde verkoopprijs. Hierdoor blijft het volume van de gemiddelde dagomzet gelijk. De binnenlandse orders namen flink toe, de buitenlandse orders in mindere mate. Per saldo steeg de waarde van de orders met ruim 5 procent. Niettemin blijkt uit de Conjunctuurtest van juli dat de ondernemers vinden dat de concurrentiepositie op de binnenlandse markt is verslechterd ten opzichte van het eerste kwartaal. Ook voor de markt buiten de EU melden zij een lichte verslechtering. Net als in het eerste kwartaal ligt de bezettingsgraad op 81,8 procent.

2. Kledingindustrie

In juni lag de omzet van de kledingindustrie 2,5 procent hoger dan in juni 2002. De binnenlandse markt noteerde een plus van bijna 9 procent, maar de buitenlandse omzet liep bijna 7 procent terug. Over de hele linie steeg de waarde van de ontvangen orders met dubbele cijfers. Gemiddeld stegen de verkoopprijzen met 2 procent en daalde de verbruiksprijs met 1,2 procent.

Vergeleken met een kwartaal eerder zien de ondernemers in de textielindustrie de concurrentiepositie op de buitenlandse markt verslechteren, zo blijkt uit de Conjunctuurtest van juli. In mindere mate geldt dit ook voor de binnenlandse markt. De bezettingsgraad neemt in deze periode af met 2,3 procent tot 70,3 procent.

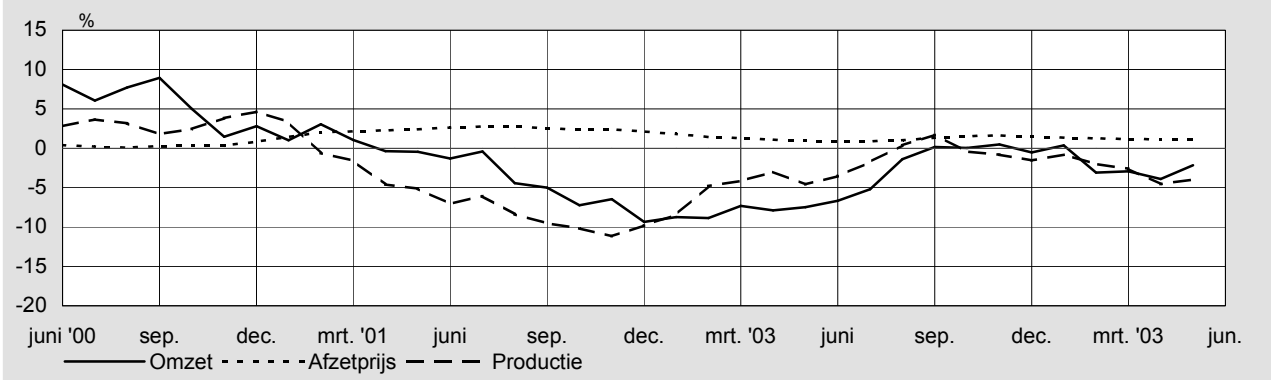
3. Lederindustrie

In de lederindustrie lag de omzet in juni over de hele linie rond de 20 procent lager dan in juni 2002. De binnenlandse orders namen met 15 procent toe, maar de buitenlandse orders namen af met bijna 8 procent. Per saldo resteert een plus van 4 procent. Gunstig is dat de verkoopprijzen met gemiddeld 1,3 procent stegen, terwijl de verbruiksprijs met 2,7 procent daalde. In de Conjunctuurtest van juli geven de ondernemers aan dat de concurrentiepositie binnen de EU, en in mindere mate ook op de binnenlandse markt, verslechterde ten opzichte van het eerste kwartaal. Op de buitenlandse markt buiten de EU is er sprake van een lichte verbetering. In het tweede kwartaal steeg de bezettingsgraad licht tot 86,3 procent.

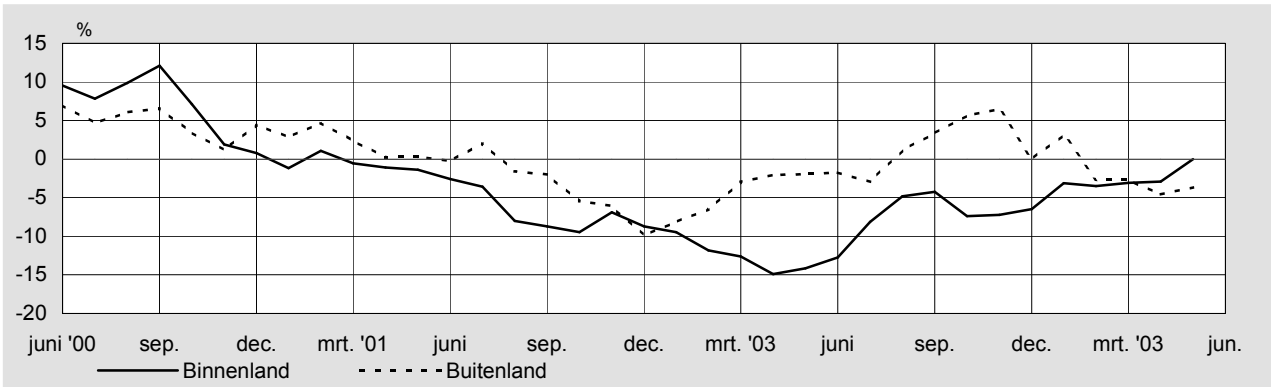
Verwachtingen

Voor de periode augustus tot en met oktober verwachten de ondernemers in de branche dat de werkgelegenheid verder zal afnemen. Bedrijvigheid en prijzen zullen zich naar het zich laat aanzien handhaven op het huidige niveau.

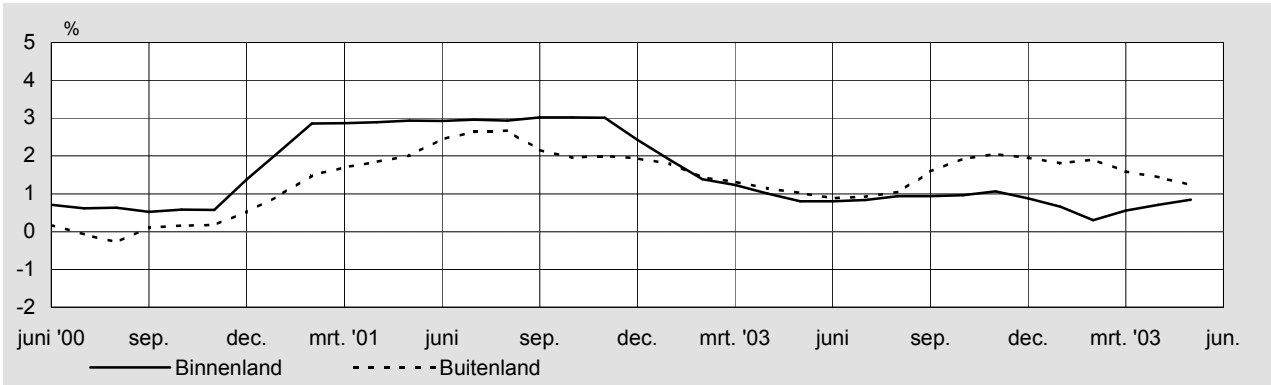
Omzet, afzetprijs en productie

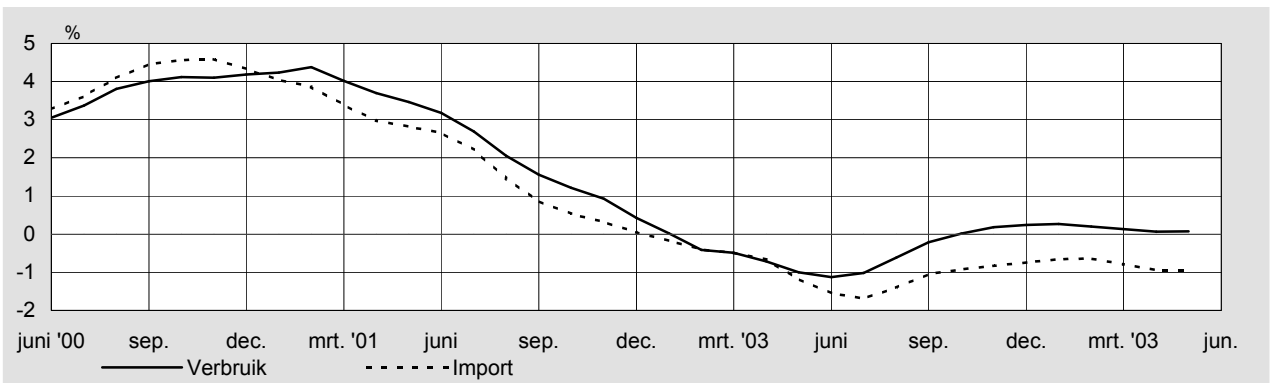
Omzet

Afzetprijs

Verbruiks- en importprijs

Tabel 3.1

Kerngegevens: Textiel-, kleding-, leder- en schoenindustrie

	Eenheid	jaar		kwartaal				maand					Ontwik- keling ¹⁾	Ontwik- keling gem. dag
		2001	2002	2002		2003		2002		2003				
				2e kw.	3e kw.	1e kw.	2e kw.	mei	jun.	apr.	mei	jun.		
		1995=100											%	%
Omzet (waarde)		109,4	104,4	103,8	101,2	105,8	101,6	104,0	104,3	101,8	99,3	103,7	-0,6	-1,6
binnenland		108,0	97,3	96,8	92,8	101,8	96,8	96,7	95,1	95,7	94,3	100,3	5,5	4,8
buitenland		110,6	110,0	109,5	107,9	109,1	105,4	109,8	111,7	106,7	103,2	106,4	-4,7	-6,0
Ontvangen orders (waarde)		118,2	104,7	103,7	99,5	104,6	105,0	107,5	101,7	105,0	102,3	107,7	5,9	
binnenland		117,2	98,6	97,9	91,4	101,7	103,6	92,6	96,2	105,1	98,4	107,2	11,4	
buitenland		119,0	109,6	108,3	105,9	106,8	106,1	119,2	106,0	104,8	105,3	108,2	2,1	
Afzetprijs		103,8	105,1	105,0	105,1	106,0	106,1	104,9	105,0	106,2	106,0	106,1	1,0	
binnenland		102,6	103,7	103,5	103,6	104,1	104,4	103,5	103,5	104,7	104,2	104,2	0,7	
buitenland		104,7	106,1	106,0	106,1	107,4	107,3	105,9	106,0	107,3	107,3	107,3	1,3	
Verbruiksprijs		107,5	107,0	106,8	106,9	107,3	106,9	106,9	106,5	107,2	106,8	106,6	0,1	
import		110,0	109,0	109,1	108,6	108,7	108,0	109,3	108,4	108,4	108,1	107,6	-0,7	
Productie (volume gemiddelde dag)		101,2	98,5	103,8	90,0	101,8	99,7	100,1	105,8	102,2	94,7	102,2	-3,5	
Bruto toegevoegde waarde (bp, volume)		101,2	99,4	97,8	102,5	94,6	.						-1,3	
Aantal bedrijven ²⁾	1000	3,3	3,1			3,0								
Uitgesproken faillissementen		25	50	11	10	14	8							
Aantal werkdagen		254	254	61	66	63	61	21	20	20	21	20		
Energieverbruik	PJ	8	8	2	1	.	.							

¹⁾ Laatste gepubliceerde maand t.o.v. vergelijkbare maand voorgaand jaar. Kwartaalcijfers laatste gepubliceerde kwartaal t.o.v. kwartaal voorgaand jaar.

²⁾ Stand per 1 januari.

Tabel 3.2

Conjunctuurtest ¹⁾ Textiel-, kleding-, leder- en schoenindustrie: maand- en kwartaalgegevens

	Eenheid	jaar		maand							Gemidd. laatste 12 mnd.	
		2001	2002	2003								
				mrt.	apr.	mei	jun.	jul.	aug.			
Maandgegevens												
Orderontvangst vorige maand t.o.v. maand daarvoor				-1	-4	-15	-21	-15	-27	-17	-5	-10
binnenlandse markt				-2	-5	-20	-23	-11	-22	-24	-5	-14
buitenlandse markt				-3	-6	-14	-18	-20	-34	-10	-5	-10
Bedrijvigheid vorige maand t.o.v. maand daarvoor				-1	-2	-10	-17	-15	-15	1	-8	-6
Orderpositie (indices: juli 2000 = 100)				98,0	94,3	88,5	86,4	85,9	85,0	83,5	82,8	87,9
Beoordeling: ³⁾												
orderontvangst				-7	-15	-27	-32	-31	-34	-33	-29	-24
orderpositie totaal				-3	-15	-23	-29	-31	-32	-33	-30	-24
orderpositie buitenland				-1	-14	-24	-25	-25	-26	-27	-27	-20
voorraden gereed product				15	13	14	11	11	12	11	10	12
Verwachting: ³⁾												
bedrijvigheid komende 3 maanden				4	0	-5	7	-9	-6	-11	3	-3
verkoopprijs komende 3 maanden				10	9	-1	9	4	2	1	2	8
personeelssterkte komende 3 maanden				-7	-17	-21	-26	-18	-20	-14	-13	-17
		jaar	kwartaal	Gemidd.								
		2001	2002	laatste								
				apr.	jul.	okt.	jan.	apr.	jul.	4 kw.		
Kwartaalgegevens												
Bezettingsgraad ⁴⁾	%	83,6	82,6	82,6	82,7	82,5	82,1	80,3	79,9	81,2		
Productiebelemmeringen ⁴⁾	%											
geen	%	83	79	78	80	78	82	81	78	80		
stagnatie als gevolg van	%											
onvoldoende vraag	%	7	11	10	10	15	15	16	17	16		
tekort aan arbeid	%	5	2	2	4	1	0	0	0	0		
te geringe productiecapaciteit	%	2	2	3	1	1	0	1	1	1		
overige belemmeringen	%	3	6	7	5	5	3	2	4	4		
Beoordeling productiecapaciteit ⁴⁾		7	3	2	3	4	7	6	4	5		
Concurrentiepositie afgelopen 3 maanden												
binnenlandse markt		-5	-5	-4	-6	-8	-4	-4	-11	-7		
buitenlandse markt binnen de Europese Unie		-3	-8	-9	-13	-6	-5	3	-1	-2		
buitenlandse markt buiten de Europese Unie		-1	-3	3	-8	-3	3	0	-6	-2		
Verwachting buitenlandse afzet komende 3 maanden		6	5	14	6	1	15	11	0	7		

¹⁾ De vragen zoals ze in de Conjunctuurtest worden gesteld, zijn te vinden in de alfabetische begrippenlijst.

²⁾ Verschil in percentage toegenomen / groot (+) en afgenomen / klein (-), tenzij anders vermeld.

³⁾ Betreft oordelen / verwachtingen gemeten in de eerste helft van de verslagmaand.

⁴⁾ Het kwartaalcijfer heeft betrekking op de eerste helft van de eerste maand (verslagmaand) van het betreffende kwartaal.

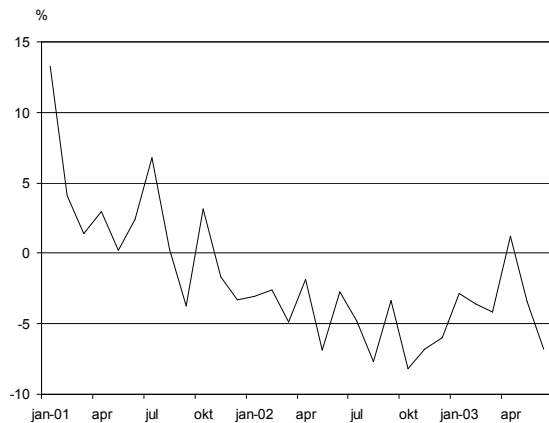
Papier- en grafische industrie

De omzet van de papier- en grafische industrie ligt in juni 2003 bijna 7 procent lager dan in juni 2002. Binnen de branche is de omzetontwikkeling bij de grafische bedrijven met een daling van bijna 9 procent minder goed dan die bij de papierindustrie, waar de omzet 3 procent lager uitkwam dan het jaar ervoor. Uit de Conjunctuurtest blijkt dat ondernemers in de branche voor augustus tot en met oktober een daling van het personeelsbestand en de prijzen verwachten. De ondernemers in de grafische industrie voorzien verder dat de bedrijvigheid zal toenemen.

Dalende omzetreeds zet zich voort

De omzet van de papier- en grafische industrie ligt in juni 2003 bijna 7 procent lager dan in juni 2002. Sinds oktober 2001 is het nog slechts één keer voorgekomen dat de omzetontwikkeling boven de nullijn uitkwam (zie grafiek hieronder). De omzetontwikkeling in het buitenland komt in juni met bijna -14 procent lager uit dan ooit.

Omzetontwikkeling papier- en grafische industrie
(procentuele mutatie ten opzichte van dezelfde maand voorgaand jaar)

Ook de ontwikkeling van het volume van de gemiddelde dagomzet en van de gemiddelde dagproductie blijven negatief. De eerstgenoemde indicator daalt in juni 2003 ten opzichte van juni 2002 met bijna 8 procent. Dit wordt vooral veroorzaakt door een daling van ruim 15 procent in het buitenland, tegen een daling van ruim 4 procent in het binnenland.

Het volume van de gemiddelde dagproductie is over dezelfde periode met 8,7 procent teruggelopen. Overigens daalt deze indicator al 27 maanden op rij. Met het beschikbaar komen van de maand juni zijn ook de cijfers van het tweede kwartaal bekend. De omzet van het tweede kwartaal van 2003 is ruim 3 procent lager dan het tweede kwartaal van 2002. Doordat de prijzen in die periode met 1,7 procent stegen, daalde het volume van de gemiddelde dagomzet in het tweede kwartaal met bijna 5 procent.

Pessimisme blijft

Uit de Conjunctuurtest van augustus blijkt dat de bedrijvigheid van juni op juli is teruggelopen. Ook de

orderontvangsten zijn afgenomen. Die uit het buitenland nog sterker dan die uit het binnenland. De index van de orderpositie blijft nagenoeg stabiel op 89,1. Gecorrigeerd voor het seizoen daalt de index met 0,8 indexpunten tot 90,1.

De ondernemers zijn minder negatief over de orderontvangsten en orderpositie in juli. Uit de Conjunctuurtest van juli blijkt dat gedurende het tweede kwartaal van 2003 de concurrentiepositie op de binnenlandse en de EU-markt fors tot zeer fors is verslechterd. Ten aanzien van de productiebelemmeringen wijzigt in juli nauwelijks iets ten opzichte van april. De stagnatie door onvoldoende vraag bij eenderde van de bedrijven blijft onveranderd hoog.

1. Papierindustrie

Na zes maanden van omzetgroei (november 2002 tot en met april 2003) daalt in de papierindustrie de omzet in mei met bijna 4 procent en in juni met 3 procent ten opzichte van een jaar eerder. De omzetzijging heeft zowel op de binnenlandse als de buitenlandse markt betrekking. De afzetprijzen zijn voor het eerst sinds negen maanden lager dan in dezelfde maand een jaar eerder.

Verder blijkt uit de Conjunctuurtest van augustus, dat van juni op juli de bedrijvigheid is toegenomen. Daarnaast zijn de orderontvangsten uit het buitenland zeer fors afgenomen, terwijl die uit het binnenland zijn gestegen.

2. Grafische industrie

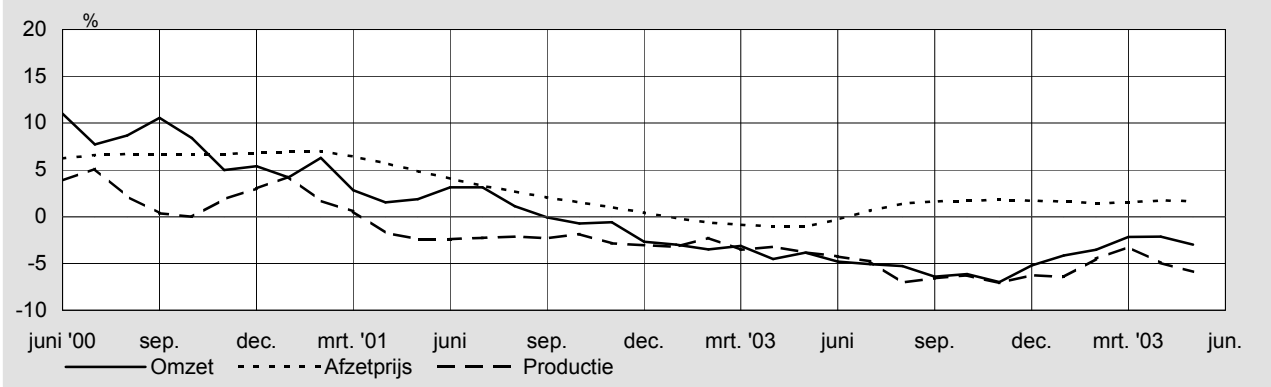
In de grafische industrie daalt de omzet in juni met bijna 9 procent. Het volume van de gemiddelde dagomzet loopt met bijna 11 procent terug. In beide gevallen is dit vooral toe te schrijven aan zeer sterke dalingen van de buitenlandse omzet.

Uit de Conjunctuurtest van augustus blijkt dat de bedrijvigheid van juni op juli fors is gedaald. De orderontvangst is zowel op de binnenlandse als buitenlandse markt teruggelopen. De stemming onder de ondernemers over de orderontvangst en de orderpositie is wat verbeterd, maar blijft negatief.

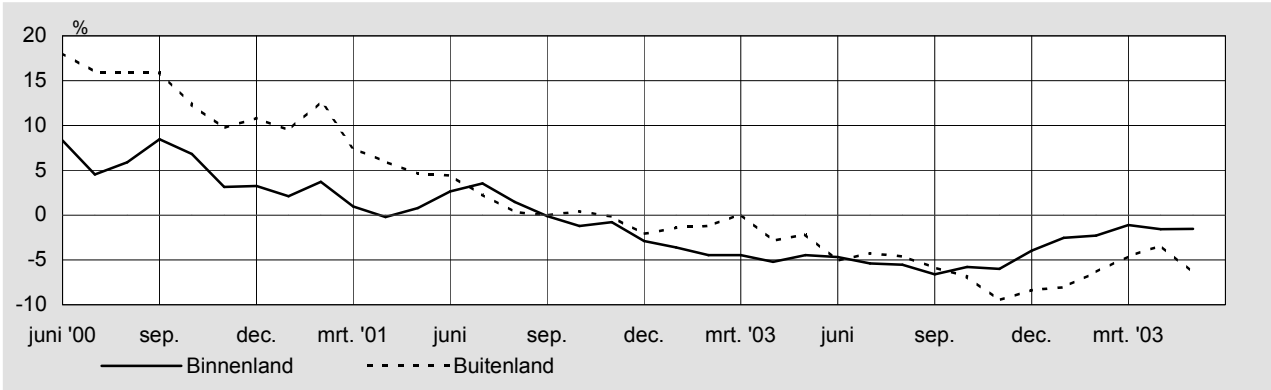
Verwachtingen

Voor augustus tot en met oktober 2003 verwachten de ondernemers in de papier- en grafische industrie een daling van de prijzen en de werkgelegenheid. In de grafische industrie verwacht men een flinke toename van de bedrijvigheid.

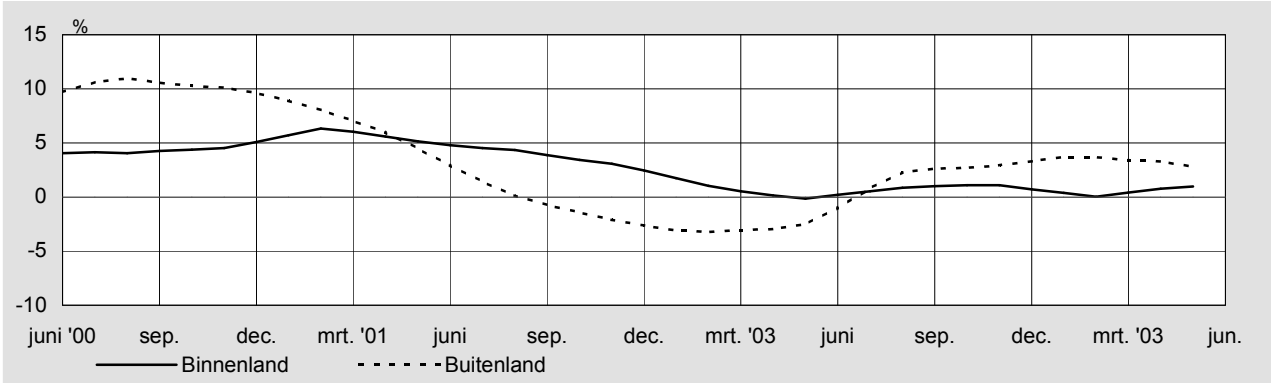
Omzet, afzetprijs en productie

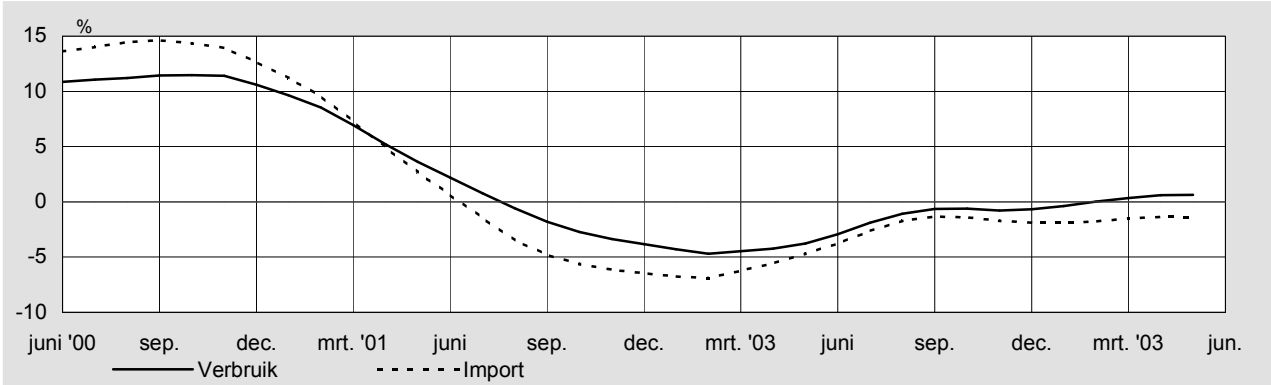
Omzet

Afzetprijs

Verbruiks- en importprijs

Tabel 4.1

Kerngegevens: Papier- en grafische industrie

	Eenheid	jaar		kwartaal				maand					Ontwik- keling ¹⁾	Ontwik- keling gem. dag
		2001	2002	2002		2003		2002		2003				
				2e kw.	3e kw.	1e kw.	2e kw.	mei	jun.	apr.	mei	jun.		
		1995=100											%	%
Omzet (waarde)		124,7	118,5	120,3	114,5	113,0	116,6	122,5	122,3	117,4	118,3	114,0	-6,8	-7,8
binnenland		120,9	114,7	116,8	110,6	108,5	114,9	120,4	118,1	114,3	116,7	113,6	-3,8	-4,4
buitenland		134,6	128,6	129,7	124,9	125,0	121,2	128,3	133,4	125,8	122,7	115,0	-13,8	-15,4
Ontvangen orders (waarde) ²⁾		138,6	125,2	129,0	122,1	128,5	122,6	132,5	120,4	119,6	125,3	123,0	2,2	
binnenland		123,7	112,4	118,7	106,0	113,4	111,5	117,4	105,9	109,6	114,3	110,7	4,5	
buitenland		153,3	137,8	139,1	137,8	143,3	133,6	147,3	134,6	129,5	136,1	135,1	0,4	
Afzetprijs		105,1	105,5	104,2	106,3	106,5	106,0	104,0	104,6	106,1	106,0	105,7	1,1	
binnenland		104,5	105,2	104,5	105,3	105,7	105,5	104,4	104,7	105,5	105,5	105,3	0,6	
buitenland		106,0	105,8	103,9	108,0	107,7	106,8	103,3	104,4	107,1	106,9	106,4	1,9	
Verbruiksprijs		102,6	99,9	99,3	100,3	99,9	100,0	99,1	99,6	100,3	99,8	99,8	0,2	
import		103,1	99,2	99,1	99,4	97,6	97,7	98,9	99,2	98,2	97,5	97,4	-1,9	
Productie (volume gemiddelde dag)		115,0	109,2	116,7	100,0	103,0	109,8	112,0	124,0	113,6	102,6	113,2	-8,7	
Bruto toegevoegde waarde (bp, volume)		114,9	112,0	111,9	107,9	103,4	.						-4,4	
Aantal bedrijven ³⁾	1000	7,1	7,4			7,2								
Uitgesproken faillissementen		109	93	18	24	30	38							
Aantal werkdagen		254	254	61	66	63	61	21	20	20	21	20		
Energieverbruik	PJ	41	42	10	10	.	.							

¹⁾ Laatste gepubliceerde maand t.o.v. vergelijkbare maand voorgaand jaar. Kwartaalcijfers laatste gepubliceerde kwartaal t.o.v. kwartaal voorgaand jaar.

²⁾ Uitkomsten hebben betrekking op de ontvangen orders in de papierindustrie.

³⁾ Stand per 1 januari.

Tabel 4.2

Conjunctuurtest ¹⁾ Papier- en grafische industrie: maand- en kwartaalgegevens

	Eenheid	jaar		maand					Gemidd. laatste 12 mnd.		
		2001	2002	2003							
				mrt.	apr.	mei	jun.	jul.		aug.	
Maandgegevens											
Orderontvangst vorige maand t.o.v. maand daarvoor			0	1	-3	-19	-4	-8	-21	-12	-1
binnenlandse markt			3	1	-6	-19	1	-5	-22	-12	1
buitenlandse markt			-8	-2	3	-19	-21	-12	-8	-19	-9
Bedrijvigheid vorige maand t.o.v. maand daarvoor			9	3	-4	-1	-3	-10	-10	-14	-3
Orderpositie (indices: juli 2000 = 100)			97,5	95,0	93,7	90,3	89,9	89,5	89,3	89,1	92,9
Beoordeling: ³⁾											
orderontvangst			-17	-28	-41	-42	-33	-33	-31	-27	-34
orderpositie totaal			-20	-16	-37	-34	-28	-27	-28	-25	-25
orderpositie buitenland			-22	-7	-26	-30	-31	-32	-31	-30	-23
voorraden gereed product			3	2	4	3	3	3	4	3	3
Verwachting: ³⁾											
bedrijvigheid komende 3 maanden			10	1	-14	44	-6	-28	-10	14	-3
verkoopprijs komende 3 maanden			-7	-7	-11	-20	-8	-7	-14	-13	-12
personeelssterkte komende 3 maanden			-1	-18	-26	-29	-8	-24	-29	-21	-23
			jaar	kwartaal	Gemidd.						
			2001	2002	2002	laatste					
					apr.	jul.	okt.	jan.	apr.	jul.	4 kw.
Kwartaalgegevens											
Bezettingsgraad ⁴⁾	%		86,6	87,6	87,9	87,3	86,5	87,1	85,6	84,8	86,0
Productiebelemmeringen ⁴⁾											
geen	%		74	78	78	72	75	69	63	63	68
stagnatie als gevolg van											
onvoldoende vraag	%		13	16	13	23	17	27	34	34	28
tekort aan arbeid	%		9	4	2	4	6	0	0	1	2
te geringe productiecapaciteit	%		1	1	0	1	1	1	1	1	1
overige belemmeringen	%		4	2	7	0	1	3	2	1	2
Beoordeling productiecapaciteit ⁴⁾			4	-1	0	-2	-1	-2	-3	1	-1
Concurrentiepositie afgelopen 3 maanden											
binnenlandse markt			-4	7	10	-3	-4	0	-16	-23	-11
buitenlandse markt binnen de Europese Unie			-18	10	35	-10	3	4	-34	-26	-13
buitenlandse markt buiten de Europese Unie			1	4	24	-8	-8	0	-8	-2	-5
Verwachting buitenlandse afzet komende 3 maanden			-12	-2	0	-22	6	-19	-4	-4	-5

¹⁾ De vragen zoals ze in de Conjunctuurtest worden gesteld, zijn te vinden in de alfabetische begrippenlijst.

²⁾ Verschil in percentage toegenomen / groot (+) en afgenomen / klein (-), tenzij anders vermeld.

³⁾ Betreft oordelen / verwachtingen gemeten in de eerste helft van de verslagmaand.

⁴⁾ Het kwartaalcijfer heeft betrekking op de eerste helft van de eerste maand (verslagmaand) van het betreffende kwartaal.

Aardolie-, chemische, rubber- en kunststofverwerkende industrie

In het tweede kwartaal van 2003 is de productie van deze branche bijna 3 procent hoger vergeleken met hetzelfde kwartaal vorig jaar. De omzet is in het tweede kwartaal bijna 3 procent lager. Daarentegen is de bedrijvigheid van juni op juli 2003 licht toegenomen. Voor augustus tot en met oktober 2003 verwachten de ondernemers geen veranderingen in de bedrijvigheid en verkoopprijzen. Wel verwacht men een afname van de personeelssterkte. En voor het derde kwartaal rekent men op een daling van de buitenlandse afzet.

Productie stijgt weer in tweede kwartaal

In het tweede kwartaal van 2003 is het volume van de gemiddelde dagproductie van de aardolie-, chemische, rubber- en kunststofverwerkende industrie 2,8 procent hoger dan in het tweede kwartaal van 2002. Sinds het eerste kwartaal van 2002 is de productie telkens hoger dan in het overeenkomstige kwartaal van het jaar daarvoor. Ook in juni van dit jaar is de productie hoger (2,6 procent) vergeleken met juni 2002.

Omzet daalt in tweede kwartaal

De omzet is in het tweede kwartaal bijna 3 procent lager dan in het tweede kwartaal van 2002. Deze daling is vooral een gevolg van een ruim 7 procent lagere omzet op de binnenlandse markt. Op de buitenlandse markt blijft de omzet in het tweede kwartaal op nagenoeg hetzelfde niveau als in het tweede kwartaal van vorig jaar. Stonden de marges in het eerste kwartaal nog onder druk door de sterkere stijging van de verbruiksprijzen ten opzichte van de afzetprijzen, in het tweede kwartaal dalen de verbruiksprijzen harder dan de afzetprijzen. Deze ontwikkeling is vooral het gevolg van de sterke daling van de prijs van ruwe aardolie in het tweede kwartaal.

In juni van dit jaar is de omzet in de branche nagenoeg gelijk gebleven aan de omzet in juni 2002. Op de binnenlandse markt is de omzet ruim 1 procent lager bij bijna 2 procent hogere afzetprijzen. De buitenlandse omzet is daarentegen bijna 1 procent hoger. Daarbij zijn aan de buitenlandse afnemers bijna 2 procent lagere prijzen berekend. De daling van de prijs van ruwe aardolie zorgt voor ruim 6 procent lagere importprijzen en 2 procent lagere verbruiksprijzen.

Als de prijseffecten op de omzet worden verrekend, levert dat een versterkt beeld op van de geschetste ontwikkelingen. Op de binnenlandse markt is het volume van de gemiddelde dagomzet 3 procent lager terwijl dit volume op de buitenlandse markt ruim 2,5 procent hoger is. Per saldo is het totale volume van de gemiddelde dagomzet bijna 1 procent hoger dan in juni 2002.

Orderontvangsten nemen toe

De waarde van de totale orderontvangsten in de chemische industrie is in juni dit jaar bijna 10 procent hoger vergeleken met juni 2002. De waarde van de ontvangen orders uit Nederland is met ruim 16 procent toegenomen. Ook de waarde van de ontvangen buitenlandse orders is in juni toegenomen en wel met bijna 8 procent.

In het tweede kwartaal van dit jaar is de waarde van de totale orderontvangsten 5,5 procent hoger dan

het tweede kwartaal van voorafgaand jaar. Dit is het vierde kwartaal op rij waarin een stijging van de orderontvangsten wordt gemeten. De stijging van de waarde van de ontvangen orders uit Nederland is, met ruim 10 procent, het grootst. De waarde van ontvangen buitenlandse orders is met 4 procent toegenomen ten opzichte van het tweede kwartaal in 2002.

Bedrijvigheid neemt licht toe

Uit de Conjunctuurtest van augustus 2003 blijkt dat de bedrijvigheid in de branche in juli licht is toegenomen vergeleken met juni. Een iets sterkere stijging is gebruikelijk in deze periode van het jaar. In de chemische industrie en de kunststofverwerkende industrie is de bedrijvigheid niet veranderd.

Stemming onder ondernemers verbetert

De stemming van de ondernemers over de orderontvangsten in de aardolie-, chemische, rubber- en kunststofverwerkende industrie van juni op juli is verbeterd. Ook het oordeel over de orderpositie is positiever. Alleen producenten in de kunststofverwerkende industrie hebben een andere mening over de totale orderpositie. Zij zijn wel positiever, maar iets minder dan de ondernemers in de rest van de branche.

Concurrentiepositie verslechtert

In het tweede kwartaal is de concurrentiepositie op de binnenlandse markt licht verslechterd. Op de buitenlandse markt is deze positie zowel binnen als buiten de EU verslechterd.

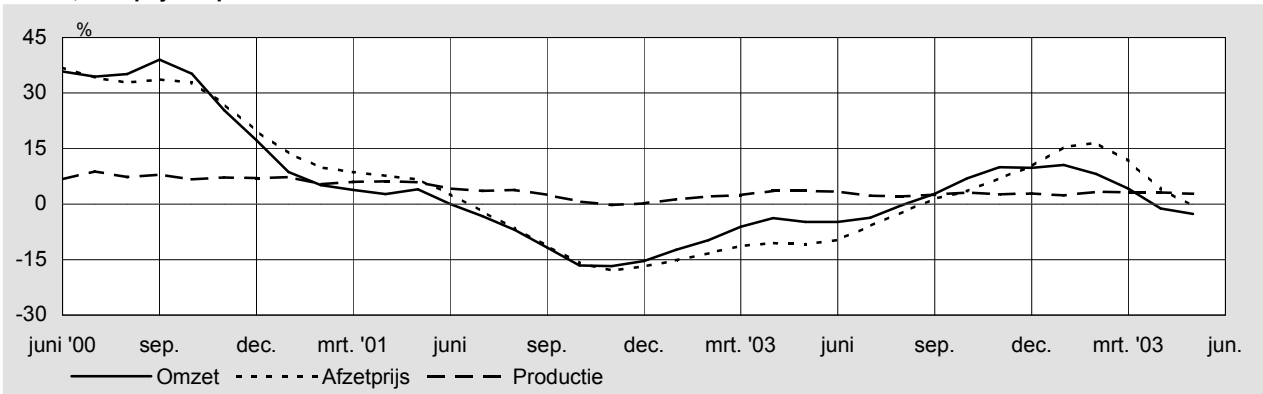
Bovendien ervaren meer ondernemers productiebelemmeringen. De productie wordt vooral belemmerd door onvoldoende vraag.

Verwachtingen

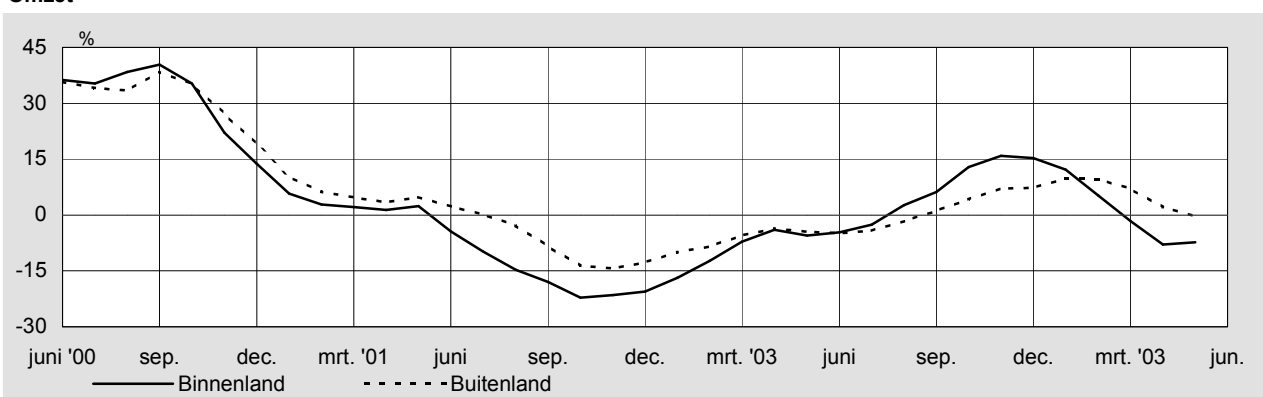
Voor het derde kwartaal verwachten de producenten in de branche een daling van de buitenlandse afzet. Ondernemers in de kunststofverwerkende industrie voorzien zelfs een forse daling.

Voor de periode augustus tot en met oktober 2003 verwachten de producenten in de aardolie-, chemische, rubber- en kunststofverwerkende industrie geen veranderingen in de bedrijvigheid en de verkoopprijzen. Wel verwacht men een afname van de personeelssterkte. De producenten in de kunststofverwerkende industrie verwachten als enige een daling van de verkoopprijzen.

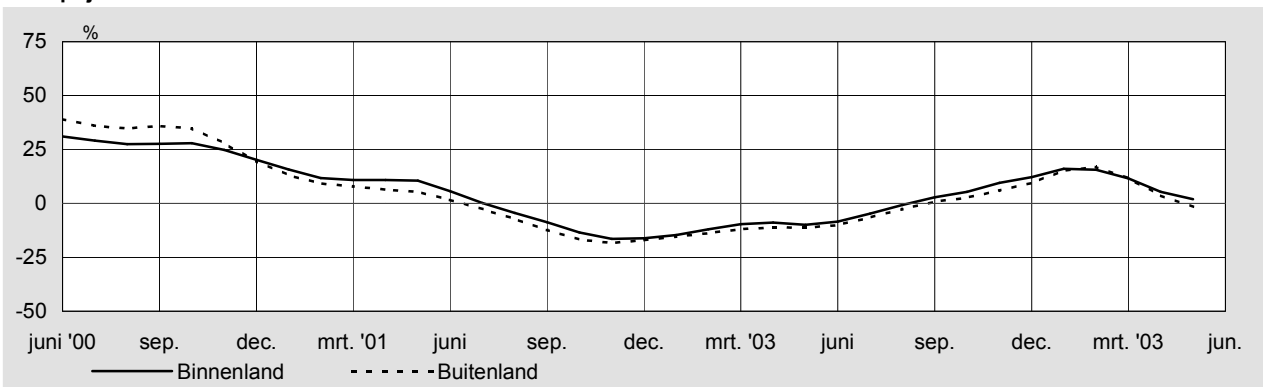
Omzet, afzetprijs en productie

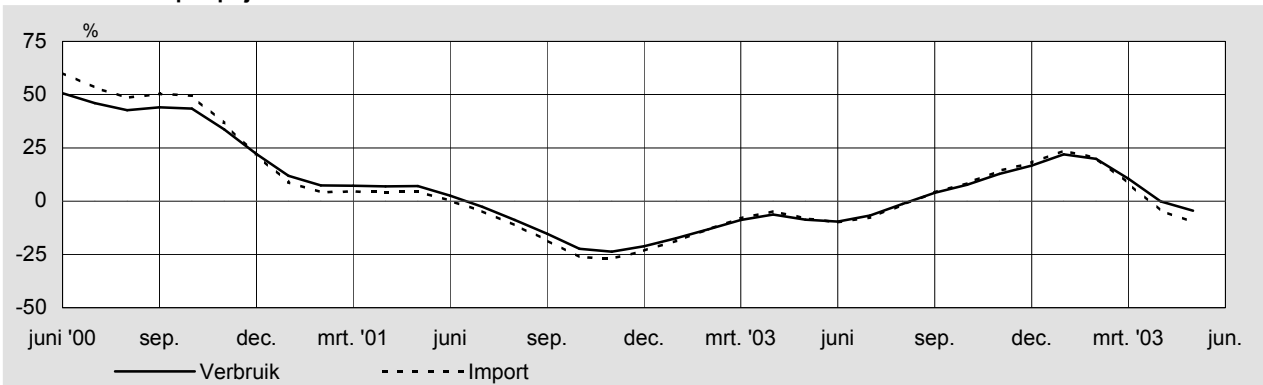
Omzet

Afzetprijs

Verbruiks- en importprijs

Tabel 5.1

Kerngegevens: Aardolie-, chemische, rubber- en kunststofverwerkende industrie

	Eenheid	jaar		kwartaal				maand					Ontwik- keling ¹⁾	Ontwik- keling gem. dag
		2001	2002	2002		2003		2002		2003				
				2e kw.	3e kw.	1e kw.	2e kw.	mei	jun.	apr.	mei	jun.		
		1995=100											%	%
Omzet (waarde)		154,1	151,7	154,8	154,1	153,3	150,7	157,5	151,3	149,5	151,1	151,5	0,1	0,9
binnenland		150,3	149,6	151,3	151,7	144,9	140,0	151,8	146,8	137,8	137,4	144,9	-1,3	-3,0
buitenland		156,0	152,8	156,7	155,2	157,5	156,1	160,4	153,6	155,4	158,0	154,9	0,8	2,6
Ontvangen orders (waarde) ²⁾		155,8	144,7	147,0	145,8	153,8	155,0	148,4	142,7	153,7	154,7	156,7	9,8	
binnenland		156,3	141,3	141,7	140,9	148,5	156,6	146,5	139,6	149,4	158,1	162,2	16,2	
buitenland		155,6	145,7	148,6	147,4	155,4	154,6	149,0	143,7	155,0	153,7	155,1	7,9	
Afzetprijs		136,5	129,3	129,8	132,7	143,0	129,1	129,7	128,0	133,1	127,1	127,0	-0,8	
binnenland		139,2	133,9	134,4	136,6	147,2	137,1	134,3	131,9	142,7	134,5	134,2	1,8	
buitenland		135,6	127,6	128,2	131,3	141,5	126,2	128,1	126,6	129,8	124,4	124,5	-1,7	
Verbruiksprijs		156,9	151,5	154,0	155,2	169,3	146,9	155,1	148,6	150,4	144,8	145,5	-2,1	
import		165,5	160,3	164,6	164,5	178,2	148,3	166,7	157,6	151,0	146,6	147,4	-6,4	
Productie (volume gemiddelde dag)		115,6	118,6	125,5	116,2	122,5	129,0	124,7	129,6	126,4	127,7	133,0	2,6	
Bruto toegevoegde waarde (bp, volume)		115,5	118,9	124,0	120,6	119,7	.						3,7	
Aantal bedrijven ³⁾	1000	2,0	1,9			2,1								
Uitgesproken faillissementen		30	33	6	8	17	13							
Aantal werkdagen		254	254	61	66	63	61	21	20	20	21	20		
Energieverbruik	PJ	857	862	208	211	.	.							

¹⁾ Laatste gepubliceerde maand t.o.v. vergelijkbare maand voorgaand jaar. Kwartaalcijfers laatste gepubliceerde kwartaal t.o.v. kwartaal voorgaand jaar.

²⁾ Uitkomsten hebben betrekking op de ontvangen orders in de chemische industrie.

³⁾ Stand per 1 januari.

Tabel 5.2

Conjunctuurtest ¹⁾ Aardolie-, chemische, rubber- en kunststofverwerkende industrie: maand- en kwartaalgegevens

	Eenheid	jaar		maand						Gemidd. laatste 12 mnd.		
		2001	2002	2003			2003					
				mrt.	apr.	mei	jun.	jul.	aug.			
Maandgegevens												
Orderontvangst vorige maand t.o.v. maand daarvoor				-7	2	13	18	-9	-12	-29	-7	-3
binnenlandse markt				-11	1	13	23	-9	-11	-29	-2	-4
buitenlandse markt				-5	3	13	14	-9	-10	-29	-13	-3
Bedrijvigheid vorige maand t.o.v. maand daarvoor				-4	6	-9	17	-7	-8	-11	6	-1
Orderpositie (indices: juli 2000 = 100)				98,0	96,3	96,3	98,8	98,1	97,0	96,5	95,9	96,6
Beoordeling: ³⁾												
orderontvangst				-10	-11	-8	-8	-13	-19	-18	-13	-14
orderpositie totaal				-7	-8	-8	-4	-10	-14	-13	-9	-10
orderpositie buitenland				-7	-6	-7	-8	-9	-15	-19	-12	-10
voorraden gereed product				6	4	3	5	2	5	7	4	4
Verwachting: ³⁾												
bedrijvigheid komende 3 maanden				4	8	18	13	-2	-2	1	1	6
verkoopprijs komende 3 maanden				-4	4	21	20	8	-3	-15	-2	4
personeelssterkte komende 3 maanden				-3	-12	-9	-13	-17	-21	-17	-14	-16
				jaar	kwartaal	Gemidd.						
				2001	2002	2002	2003			laatste		
						apr.	jul.	okt.	jan.	apr.	jul.	4 kw.
Kwartaalgegevens												
Bezettingsgraad ⁴⁾	%	85,1	84,8	85,1	85,1	85,3	84,1	84,6	83,2	84,3		
Productiebelemmeringen ⁴⁾	%											
geen	%	82	84	87	87	83	88	87	84	86		
stagnatie als gevolg van	%											
onvoldoende vraag	%	11	10	8	7	9	8	7	12	9		
tekort aan arbeid	%	3	2	3	2	1	0	0	0	0		
te geringe productiecapaciteit	%	1	1	0	1	2	0	1	2	1		
overige belemmeringen	%	3	3	2	3	5	4	5	2	4		
Beoordeling productiecapaciteit ⁴⁾		3	6	3	3	5	3	0	9	4		
Concurrentiepositie afgelopen 3 maanden												
binnenlandse markt		-4	-5	-8	-2	-4	0	1	-5	-2		
buitenlandse markt binnen de Europese Unie		-1	0	3	1	-4	-1	1	-8	-3		
buitenlandse markt buiten de Europese Unie		-2	-1	1	5	-6	-2	-9	-11	-7		
Verwachting buitenlandse afzet komende 3 maanden		2	9	11	12	-1	-2	7	-14	-3		

¹⁾ De vragen zoals ze in de Conjunctuurtest worden gesteld, zijn te vinden in de alfabetische begrippenlijst.

²⁾ Verschil in percentage toegenomen / groot (+) en afgenomen / klein (-), tenzij anders vermeld.

³⁾ Betreft oordelen / verwachtingen gemeten in de eerste helft van de verslagmaand.

⁴⁾ Het kwartaalcijfer heeft betrekking op de eerste helft van de eerste maand (verslagmaand) van het betreffende kwartaal.

Metaal-, elektrotechnische en transportmiddelenindustrie

Al twee jaar is het volume van de gemiddelde dagproductie per kwartaal lager dan in het overeenkomstige kwartaal een jaar eerder. Dit geldt ook voor de omzet en het volume van de gemiddelde dagomzet. Volgens de Conjunctuurtest is de bedrijvigheid en de orderontvangst van juni op juli gelijk gebleven. Wel is de stemming in de branche wat minder negatief. De ondernemers zijn wat minder ontevreden over de orderontvangst en de orderpositie. Voor augustus tot en met oktober verwachten de producenten een stabilisatie van de bedrijvigheid, lagere afzetprijzen en een daling van het aantal werknemers.

Productie is lager

Ook in mei en juni van dit jaar blijft de productie van de metaal-, elektrotechnische en transportmiddelenindustrie achter bij die van dezelfde maanden in 2002. Al twee jaar is het volume van de gemiddelde dagproductie elke maand lager dan in de overeenkomstige maand een jaar eerder. Vlakke de productiedaling in het eerste kwartaal van 2003 nog iets af, in het tweede kwartaal is de daling weer wat toegenomen. Over de eerste helft van 2003 komt het volume van de gemiddelde dagproductie ongeveer 4 procent lager uit dan in de eerste zes maanden van vorig jaar.

Omzet is ook minder

In mei en juni van dit jaar is de totale omzet van deze branche lager dan in de overeenkomstige maanden van 2002. Ook het volume van de gemiddelde dagomzet is in deze maanden weer kleiner. Bleef de omzetsdaling in het eerste kwartaal beperkt tot ruim 1 procent, in het tweede kwartaal is dit weer bijna 7 procent. Het volume van de gemiddelde dagomzet vertoont een zelfde beeld: een afname van ruim 2 procent in het eerste en een afname van bijna 8 procent in het tweede kwartaal. In de eerste helft van dit jaar is 4 procent minder omgezet dan in de eerste helft van 2002. De daling van het volume van de gemiddelde dagomzet is met 5 procent zelfs nog iets groter. De terugloop van de omzet is op de binnenlandse en de buitenlandse markt met respectievelijk bijna 4 procent en ruim 4 procent ongeveer even groot. Als gevolg van een tegengestelde prijsontwikkeling op de binnenlandse en buitenlandse markt zien de ontwikkelingen van de volumes van de gemiddelde dagomzet op deze markten er echter anders uit. Op de buitenlandse markt zijn de afzetprijzen gemiddeld bijna 0,5 procent lager, zodat het volume van de gemiddelde dagomzet daar bijna 4 procent lager uitkomt. Op de binnenlandse markt zijn de afzetprijzen echter 3,5 procent hoger. Hierdoor valt het volume van de gemiddelde dagomzet op de binnenlandse markt met 7 procent terug.

Orderontvangst is hoger

De waarde van de binnenlandse orderontvangst is in juni 2003 bijna 10 procent hoger dan in juni verleden jaar. Die van de orders uit het buitenland is ruim 12 procent hoger. Daarmee komt de waarde van de totale orderontvangst ruim 11 procent hoger uit dan in juni 2002.

In het eerste kwartaal van dit jaar was de waarde van de totale orderontvangst nog 4 procent lager dan een jaar eerder. Vooral door grotere orders uit het buitenland is de waarde van de totale orderontvangst in het tweede kwartaal ruim 5 procent hoger dan in het tweede kwartaal van 2002. Hierdoor is de waarde van de totale orderontvangst in de eerste helft van dit jaar nipt hoger dan in de eerste zes maanden van vorig jaar.

Bezettingsgraad blijft op peil

Uit de Conjunctuurtest van juli blijkt dat de bezettingsgraad van het machinepark nagenoeg gelijk is aan die van april. Ook vindt per saldo nog ongeveer een op de tien producenten de productiecapaciteit te groot. En net als in april ondervindt bijna een kwart van de fabrikanten productiebelemmeringen. De voornaamste oorzaak is ook hetzelfde, namelijk onvoldoende vraag. Verder geven de ondernemers aan dat hun concurrentiepositie in het tweede kwartaal op zowel de binnenlandse als de buitenlandse markt nauwelijks gewijzigd is.

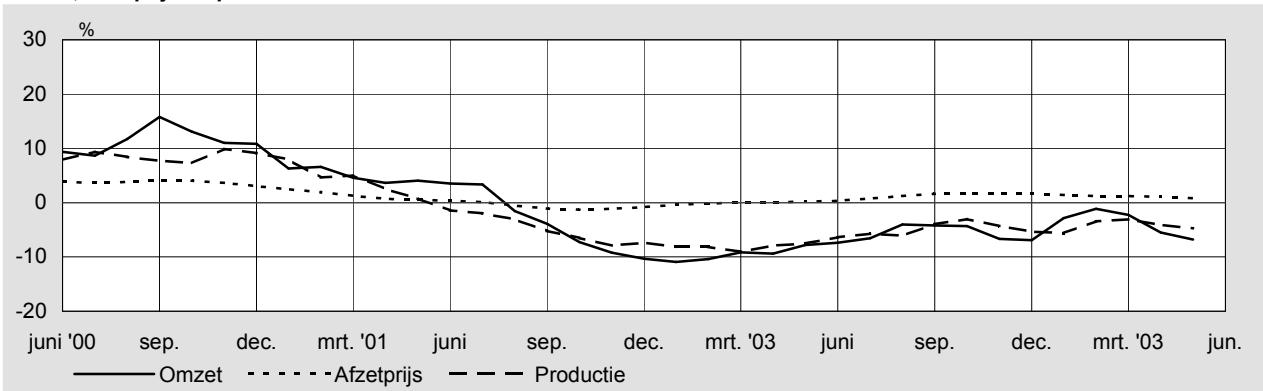
Bedrijvigheid en orderontvangst blijven gelijk

Na een lichte toename van de bedrijvigheid in juni blijft deze in juli stabiel ten opzichte van juni. Ook de waarde van de totale orderontvangst is in juli gelijk aan die van juni. Door de stabilisatie van de bedrijvigheid en de gelijk gebleven orderontvangst wijzigt de index van de orderpositie ook niet. Toch is de stemming in de branche wat minder negatief. Zowel over de orderontvangst als over de orderpositie zijn de ondernemers beter te spreken dan een maand eerder. Wel vindt per saldo nog een op de tien producenten de voorraad gereed product te groot.

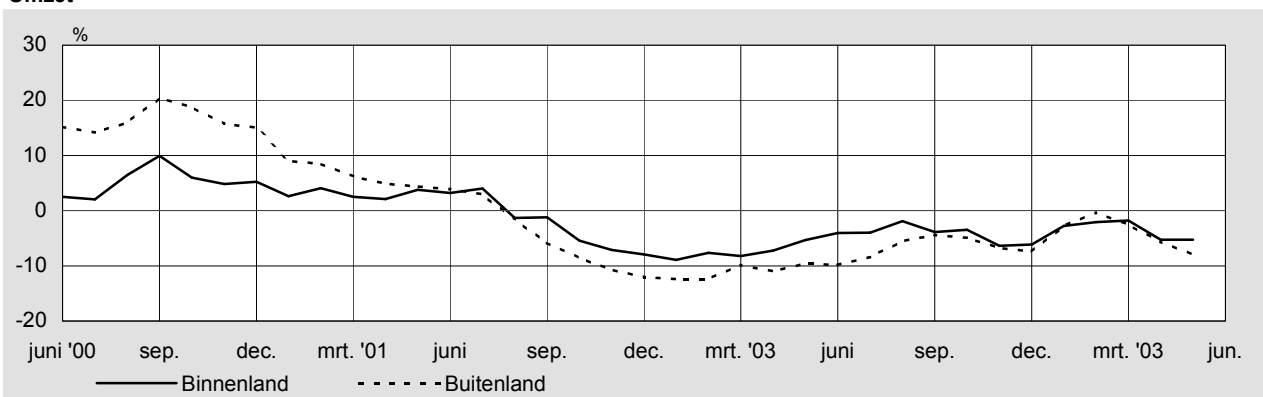
Verwachtingen

In de Conjunctuurtest van juli geven de ondernemers aan een lichte daling van de buitenlandse afzet te verwachten. Volgens die van augustus voorzien ze voor de periode augustus tot en met oktober een stabilisatie van de bedrijvigheid. In mei werd voor het eerst sinds eind 2001 door per saldo 5 procent van de ondernemers een daling van de afzetprijs verwacht. Inmiddels is dit opgelopen tot 10 procent in de Conjunctuurtest van augustus. Daarentegen is het aantal producenten dat nog een afname van het personeelsbestand verwacht, verminderd van per saldo een op de zeven in mei naar een op de tien in augustus.

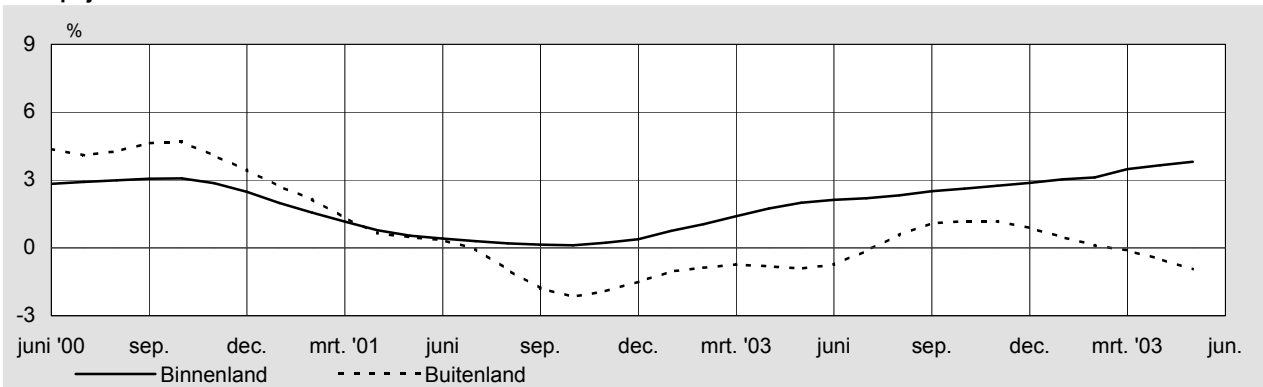
Omzet, afzetprijs en productie

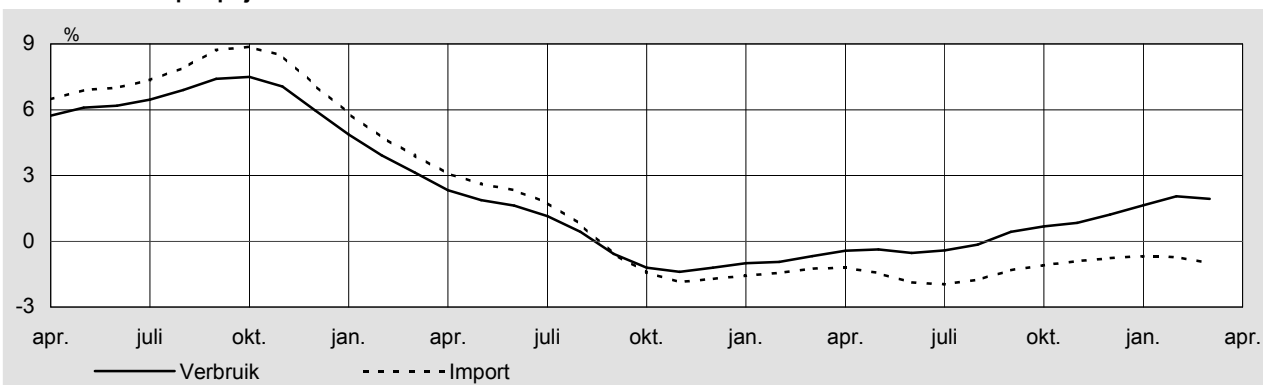
Omzet

Afzetprijs

Verbruiks- en importprijs

Tabel 6.1

Kerngegevens: Metaal-, elektrotechnische en transportmiddelenindustrie

	Eenheid	jaar		kwartaal				maand					Ontwik- keling ¹⁾	Ontwik- keling gem. dag	
		2001	2002	2002		2003		2002		2003					
				2e kw.	3e kw.	1e kw.	2e kw.	mei	jun.	apr.	mei	jun.			
		1995=100												%	%
Omzet (waarde)		138,8	128,6	133,2	122,7	121,2	124,1	131,6	138,2	121,1	121,6	129,7	-6,2	-6,6	
binnenland		138,4	130,8	136,5	125,9	124,1	129,3	137,8	139,4	128,2	126,4	133,3	-4,4	-7,7	
buitenland		139,1	127,0	130,7	120,4	119,1	120,3	126,9	137,4	115,8	118,0	127,0	-7,6	-6,2	
Ontvangen orders (waarde)		143,7	124,4	133,4	112,6	124,9	140,7	140,1	135,0	140,1	131,9	150,1	11,2		
binnenland		143,5	126,4	134,3	114,7	134,7	132,6	151,5	125,1	128,7	131,7	137,3	9,8		
buitenland		143,9	123,0	132,7	111,1	117,6	146,7	131,6	142,3	148,6	132,0	159,5	12,1		
Afzetprijs		106,0	106,8	106,6	107,2	107,5	107,5	106,6	106,7	107,9	107,3	107,2	0,5		
binnenland		107,0	109,2	109,0	109,5	111,5	113,1	109,1	109,1	113,2	113,2	113,1	3,6		
buitenland		105,4	105,4	105,2	105,9	105,1	104,2	105,1	105,3	104,9	103,8	103,7	-1,4		
Verbruiksprijs		107,8	107,6	107,6	107,8	109,2	109,2	107,7	107,7	109,4	109,0	109,3	1,5		
import		108,4	106,9	107,3	106,7	106,2	105,7	107,4	107,0	106,1	105,5	105,4	-1,4		
Productie (volume gemiddelde dag)		118,8	111,0	118,8	100,6	108,8	113,1	114,3	122,0	116,0	108,3	115,1	-5,7		
Bruto toegevoegde waarde (bp, volume)		118,8	111,6	110,6	108,8	108,2	.	.	.	.	.	.	-2,8		
Aantal bedrijven ²⁾	1000	18,9	17,9	.	.	18,0	.	.	.	.	.	.	.	.	
Uitgesproken faillissementen		220	260	74	65	59	103								
Aantal werkdagen		254	254	61	66	63	61	21	20	20	21	20			
Energieverbruik	PJ	200	197	45	46	.	.								

¹⁾ Laatste gepubliceerde maand t.o.v. vergelijkbare maand voorgaand jaar. Kwartaalcijfers laatste gepubliceerde kwartaal t.o.v. kwartaal voorgaand jaar.

²⁾ Stand per 1 januari.

Tabel 6.2

Conjunctuurtest ¹⁾ Metaal-, elektrotechnische en transportmiddelenindustrie: maand- en kwartaalgegevens

	Eenheid	jaar		maand							Gemidd. laatste 12 mnd.
		2001	2002	2003							
				mrt.	apr.	mei	jun.	jul.	aug.		
Maandgegevens											
Orderontvangst vorige maand t.o.v. maand daarvoor			-5	1	7	-13	-7	1	2	2	-2
binnenlandse markt			-3	-4	-7	-8	-7	-9	4	0	-4
buitenlandse markt			-7	3	16	-15	-6	6	-2	5	-1
Bedrijvigheid vorige maand t.o.v. maand daarvoor			-3	1	2	0	-5	-1	4	2	-1
Orderpositie (indices: juli 2000 = 100)			95,6	91,0	90,6	91,8	90,5	90,3	90,2	90,2	90,5
Beoordeling: ³⁾											
orderontvangst			-9	-17	-18	-22	-23	-25	-24	-16	-20
orderpositie totaal			-5	-11	-15	-18	-22	-22	-19	-14	-15
orderpositie buitenland			-4	-7	-9	-11	-16	-19	-15	-12	-10
voorraden gereed product			6	8	12	12	11	9	10	11	9
Verwachting: ³⁾											
bedrijvigheid komende 3 maanden			1	6	3	0	1	-1	-3	1	1
verkoopsprijs komende 3 maanden			2	4	3	0	-5	-7	-8	-10	0
personeelssterkte komende 3 maanden			-8	-13	-13	-13	-14	-14	-10	-9	-12
Kwartaalgegevens											
		jaar	kwartaal			Gemidd. laatste 4 kw.					
		2001	2002	2002		2003					
				apr.	jul.	okt.	jan.	apr.	jul.		
Bezettingsgraad ⁴⁾	%	83,0	80,7	80,2	80,3	80,6	80,0	79,3	79,4	79,8	
Productiebelemmeringen ⁴⁾	%										
geen	%	80	80	80	80	79	78	76	76	77	
stagnatie als gevolg van	%										
onvoldoende vraag	%	9	15	15	13	16	17	19	18	18	
tekort aan arbeid	%	7	2	1	3	2	2	2	2	2	
te geringe productiecapaciteit	%	2	1	1	1	1	1	1	2	1	
overige belemmeringen	%	3	3	3	3	2	2	2	2	2	
Beoordeling productiecapaciteit ⁴⁾		2	10	13	9	9	14	11	11	11	
Concurrentiepositie afgelopen 3 maanden											
binnenlandse markt		0	-3	-2	-6	-4	1	-1	0	-1	
buitenlandse markt binnen de Europese Unie		2	-1	-2	2	0	0	2	-1	0	
buitenlandse markt buiten de Europese Unie		3	-1	-1	1	0	0	-2	-3	-1	
Verwachting buitenlandse afzet komende 3 maanden		-1	6	14	12	4	-9	0	-6	-3	

¹⁾ De vragen zoals ze in de Conjunctuurtest worden gesteld, zijn te vinden in de alfabetische begrippenlijst.

²⁾ Verschil in percentage toegenomen / groot (+) en afgenomen / klein (-), tenzij anders vermeld.

³⁾ Betreft oordelen / verwachtingen gemeten in de eerste helft van de verslagmaand.

⁴⁾ Het kwartaalcijfer heeft betrekking op de eerste helft van de eerste maand (verslagmaand) van het betreffende kwartaal.

Hout-, bouwmaterialen- en overige industrie

In juni 2003 zijn de productie en omzet lager dan in juni 2002. De orderontvangst en orderpositie zijn in juli gelijk gebleven ten opzichte van juni. De bedrijvigheid is in deze periode toegenomen. De producenten blijven pessimistisch over de toekomst. Zij verwachten voor de periode augustus tot en met oktober een lichte afname van de bedrijvigheid en een daling van de personeelsomvang.

Productie opnieuw lager

In juni 2003 is de productie in de hout-, bouwmaterialen- en overige industrie 4,2 procent lager ten opzichte van dezelfde maand het jaar ervoor. De branche produceert inmiddels al twintig maanden op rij minder in vergelijking met een jaar eerder. De afzetprijzen zijn gemiddeld 3,1 procent hoger dan in juni 2002. De op de binnenlandse markt verkochte producten zijn in juni 7,7 procent duurder geworden, die op de buitenlandse markt echter 0,7 procent goedkoper. Voor grondstoffen en halffabrikaten heeft de branche in juni 1,8 procent meer betaald. De omzet ligt 0,3 procent lager dan in juni 2002. Na correctie voor de prijsontwikkeling is het volume van de gemiddelde dagomzet ruim 3 procent lager.

Orderontvangst stabiel

Volgens de Conjunctuurtest van augustus 2003 zijn de orderontvangst van juni op juli vrijwel stabiel gebleven. Alleen de buitenlandse orders zijn licht afgenomen. De index van de orderpositie is onveranderd gebleven en blijft staan op 92,4 (juli 2000=100). De bedrijvigheid is gestegen ten opzichte van juni.

Ondernemers blijven pessimistisch

Vergeleken met juni zijn de producenten in juli aanhoudend ontevreden over de orderpositie en orderontvangst. De producenten lijken hier hun voorraad gereed product op aangepast te hebben. In juni vindt per saldo 6 procent van de producenten de voorraad gereed product te groot. In de eerste vijf maanden van 2003 lag dit percentage nog rond de 10 procent.

Bezettingsgraad gestegen

De bezettingsgraad van het machinepark is in het tweede kwartaal iets gestegen ten opzichte van het eerste kwartaal. Er blijft echter overcapaciteit. Wel is het aantal ondernemers dat de productiecapaciteit als te groot beoordeelt per saldo gedaald. De ondernemers ervaren iets minder belemmeringen in de productie. Bijna alle belemmeringen hebben te maken met een vraagtekort op de afzetmarkt. In het tweede kwartaal is de concurrentiepositie nauwelijks gewijzigd ten opzichte van het eerste kwartaal. Desondanks verwachten de ondernemers dat de buitenlandse afzet fors zal afnemen in het derde kwartaal.

1. Bouwmaterialen-, aardewerk- en glasindustrie

De totale orderontvangst in de bouwmaterialen-, aardewerk- en glasindustrie zijn van juni op juli gedaald. De index van de orderpositie is dan ook verslechterd met 1,5 punt. De bedrijvigheid is in vergelijking met juni gedaald. Het pessimisme over de orderontvangst is flink toegenomen. Over de totale orderpositie zijn de ondernemers iets minder pessimistisch geworden. Gelet op de verwachte afzetontwikkeling vindt per saldo 15 procent van de ondernemers de voorraad gereed product te groot. Vorige maand was dit nog 20 procent.

2. Timmerindustrie

De totale orderontvangst zijn in juli 2003 gestegen ten opzichte van juni. Vooral de binnenlandse orderontvangst zijn flink toegenomen. De bedrijvigheid in deze bedrijfstak is vrijwel stabiel gebleven. De index van de orderpositie stijgt met 1,1 punt naar 80,7. Ondanks deze positieve ontwikkelingen is er ook in dit deel van de branche nog geen sprake van tevredenheid. Integendeel, over de orderontvangst zijn de ondernemers nog pessimistischer geworden dan een maand geleden. Het aantal ondernemers dat de voorraad gereed product te groot vindt is, gelet op de verwachte afzetontwikkeling, per saldo onveranderd gebleven.

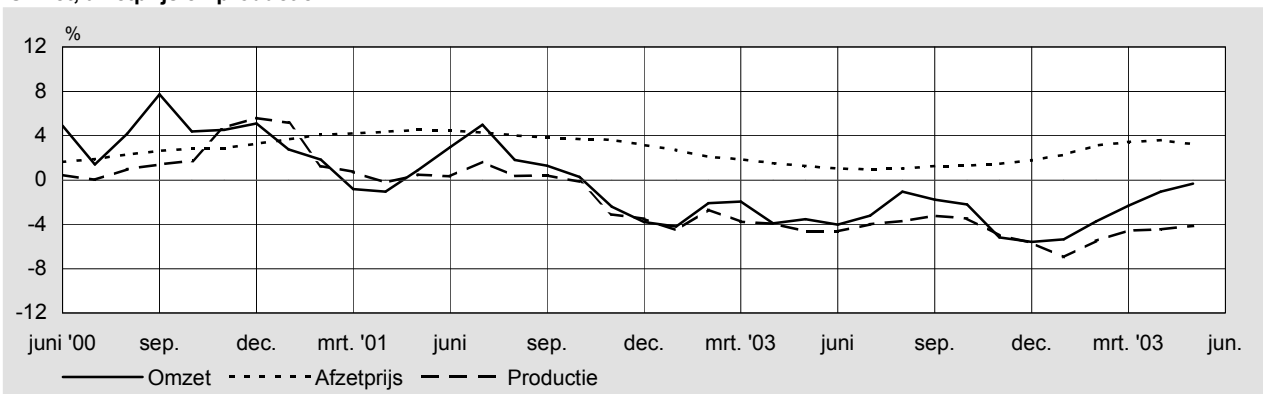
3. Meubelindustrie

De orderontvangst in de meubelindustrie zijn van juni op juli gelijk gebleven. De binnenlandse orders zijn toegenomen, de orders uit het buitenland zijn licht gedaald. De index van de orderpositie is met 0,6 punt gestegen naar 100,7. De bedrijvigheid in deze bedrijfstak is fors gestegen. Door deze positieve ontwikkelingen zijn de meubelfabrikanten minder somber geworden over de orderontvangst dan een maand geleden. Gelet op de verwachte afzetontwikkeling vindt per saldo 2 procent van de ondernemers de voorraad gereed product te groot.

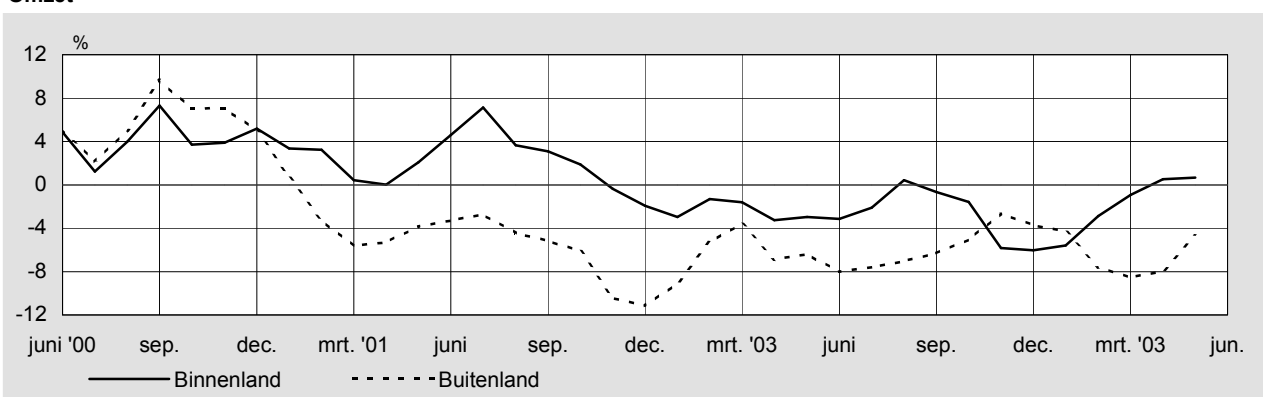
Verwachtingen

Voor augustus tot en met oktober rekenen de ondernemers in de hout-, bouwmaterialen- en overige industrie op een lichte afname van de bedrijvigheid bij gelijke verkoopprijzen. De ondernemers in de timmerindustrie verwachten dat de bedrijvigheid toeneemt bij dalende afzetprijzen. De ondernemers in de bouwmaterialenindustrie verwachten bij dalende afzetprijzen een lichte toename van de bedrijvigheid. De meubelfabrikanten rekenen op een afname van de bedrijvigheid bij gelijke afzetprijzen. Per saldo voorziet één op de vijf ondernemers in de hout-, bouwmaterialen- en overige industrie een inkrimping van het personeelsbestand. Deze verwachting is hetzelfde in de drie bedrijfstakken.

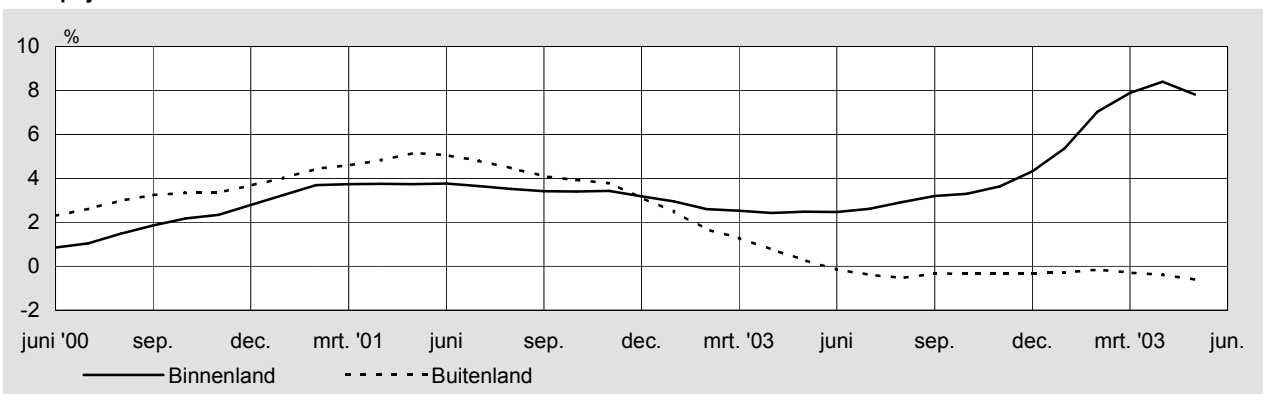
Omzet, afzetprijs en productie

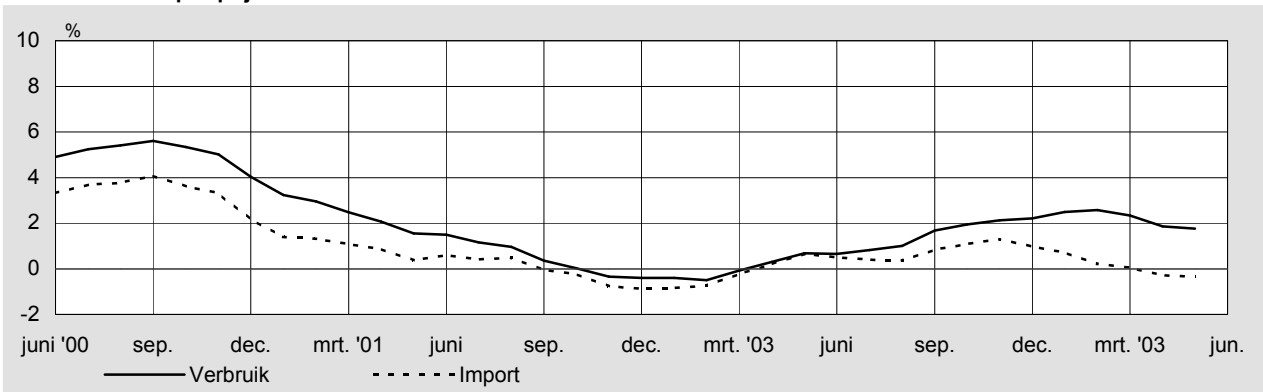
Omzet

Afzetprijs

Verbruiks- en importprijs

Tabel 7.1

Kerngegevens: Hout-, bouwmaterialen- en overige industrie

	Eenheid	jaar		kwartaal				maand					Ontwik- keling ¹⁾	Ontwik- keling gem. dag
		2001	2002	2002		2003		2002		2003				
				2e kw.	3e kw.	1e kw.	2e kw.	mei	jun.	apr.	mei	jun.		
		1995=100											%	%
Omzet (waarde)		132,6	128,6	136,7	121,2	121,2	136,3	139,5	137,9	133,8	137,5	137,5	-0,3	-3,3
binnenland		139,9	136,4	146,3	128,0	129,0	147,2	149,1	148,7	145,2	148,5	148,0	-0,5	-7,6
buitenland		109,1	103,1	105,6	99,1	95,9	100,6	108,4	102,7	96,5	101,9	103,3	0,6	1,2
Afzetprijs		109,2	110,8	110,6	110,8	113,7	114,2	110,6	110,6	114,3	114,2	114,1	3,1	
binnenland		110,2	113,4	112,7	113,6	120,1	121,5	112,6	112,8	121,4	121,5	121,5	7,7	
buitenland		108,4	108,7	109,0	108,6	108,6	108,4	109,0	108,8	108,5	108,4	108,1	-0,7	
Verbruiksprijs		108,8	109,7	109,4	110,0	111,5	111,3	109,4	109,7	111,4	111,0	111,7	1,8	
import		105,8	106,3	106,3	106,4	105,8	105,9	106,4	106,4	105,9	105,7	106,0	-0,4	
Productie (volume gemiddelde dag)		114,4	109,7	118,4	101,6	101,6	113,5	116,1	121,9	114,2	109,4	116,8	-4,2	
Bruto toegevoegde waarde (bp, volume)		114,4	110,9	117,0	104,7	104,6	.						-5,5	
Aantal bedrijven ²⁾	1000	10,4	11,0			10,9								
Uitgesproken faillissementen		82	111	25	31	25	30							
Aantal werkdagen		254	254	61	66	63	61	21	20	20	21	20		
Energieverbruik	PJ	42	38	9	8	.	.							

¹⁾ Laatste gepubliceerde maand t.o.v. vergelijkbare maand voorgaand jaar. Kwartaalcijfers laatste gepubliceerde kwartaal t.o.v. kwartaal voorgaand jaar.

²⁾ Stand per 1 januari.

Tabel 7.2

Conjunctuurtest ¹⁾ Hout-, bouwmaterialen- en overige industrie: maand- en kwartaalgegevens

	Eenheid	jaar		maand								laatste 12 mnd.
		2001	2002	2003								
				mrt.	apr.	mei	jun.	jul.	aug.			
Maandgegevens												
Orderontvangst vorige maand t.o.v. maand daarvoor				-3	-4	-7	-19	0	-4	-5	-2	-6
binnenlandse markt				-3	-1	-2	-14	6	1	4	3	-4
buitenlandse markt				-5	-14	-27	-26	-23	-24	-31	-8	-11
Bedrijvigheid vorige maand t.o.v. maand daarvoor				1	-3	1	4	2	-6	4	8	-5
Orderpositie (indices: juli 2000 = 100)				96,9	92,8	94,1	93,7	94,3	92,9	92,4	92,4	93,2
Beoordeling: ³⁾												
orderontvangst				-18	-31	-34	-34	-32	-34	-29	-29	-31
orderpositie totaal				-14	-25	-34	-28	-25	-29	-23	-22	-27
orderpositie buitenland				-33	-27	-30	-37	-37	-38	-29	-28	-31
voorraden gereed product				12	7	12	10	10	12	8	6	8
Verwachting: ³⁾												
bedrijvigheid komende 3 maanden				5	5	18	6	-6	-10	2	-6	-1
verkoopprijs komende 3 maanden				16	10	-2	-3	-3	-5	-7	-2	3
personeelssterkte komende 3 maanden				-6	-26	-19	-26	-26	-31	-18	-20	-25
		jaar	kwartaal	Gemidd.								
		2001	2002	2002	2003			2003			laatste	
				apr.	jul.	okt.	jan.	apr.	jul.	4 kw.		
Kwartaalgegevens												
Bezettingsgraad ⁴⁾	%	84,6	80,6	80,8	80,9	79,6	77,1	77,1	77,4	77,8		
Productiebelemmeringen ⁴⁾	%											
geen	%	76	66	66	64	63	69	69	68	67		
stagnatie als gevolg van	%											
onvoldoende vraag	%	11	29	28	32	33	30	29	27	30		
tekort aan arbeid	%	10	2	3	1	1	0	0	1	1		
te geringe productiecapaciteit	%	1	1	0	1	1	0	2	2	1		
overige belemmeringen	%	3	2	3	2	2	1	0	2	1		
Beoordeling productiecapaciteit ⁴⁾		3	18	19	19	21	19	20	17	19		
Concurrentiepositie afgelopen 3 maanden												
binnenlandse markt		3	-4	-4	-1	-6	-3	-3	2	-3		
buitenlandse markt binnen de Europese Unie		-4	-3	-13	6	0	-11	-5	1	-4		
buitenlandse markt buiten de Europese Unie		-3	-6	-8	-1	-8	-8	6	-8	-5		
Verwachting buitenlandse afzet komende 3 maanden		8	2	-2	-15	6	15	-7	-19	-1		

¹⁾ De vragen zoals ze in de Conjunctuurtest worden gesteld, zijn te vinden in de alfabetische begrippenlijst.

²⁾ Verschil in percentage toegenomen / groot (+) en afgenomen / klein (-), tenzij anders vermeld.

³⁾ Betreft oordelen / verwachtingen gemeten in de eerste helft van de verslagmaand.

⁴⁾ Het kwartaalcijfer heeft betrekking op de eerste helft van de eerste maand (verslagmaand) van het betreffende kwartaal.

Gepubliceerde artikelen

In de Industriemonitor verschijnen regelmatig één of meer artikelen over de industrie. Onderstaande artikelen zijn reeds gepubliceerd.

Artikel	Auteur(s)	Maand
Investeringsverwachtingen industrie	Petra Brocke Tjakko Tol	september 2003
E-commerce in de industrie	Vincent F. van der Veen Kees van den Berg	juli 2003
Branche uitgebreid: de hout-, bouwmaterialen- meubel- en overige industrie	Michiel Jansen	juni 2003
Branche uitgebreid: de grafische Industrie	Frank Bongers	maart 2003
De sociale werkvoorziening in 2000	Margot de Bontridder	december 2002
Het world wide web in de industrie 1995 - 2002	Kees van den Berg Masja van Bommel	juli 2002
Bedrijfsopleidingen in de industrie	Martje Roessingh	april 2002
Industriële innovatie, deel 2: loont innoveren?	Gerhard Meinen	februari 2002
Industriële innovatie, deel 1: ontwikkelingen tot en met 1999	Gerhard Meinen	januari 2002
Ontwikkelingen in de sociale werkvoorziening	Margot de Steur	november 2001
Elektronische netwerken in de industrie 1995 - 2001	Kees van den Berg Masja van Bommel	oktober 2001
De gevolgen van MKZ voor de slachterijen en vleesverwerking	Margot de Steur	september 2001
Vacatures in de Industrie	Martje Roessingh	april 2001
Innovatie bij groot en klein	Gerhard Meinen	april 2001
Investeringsverwachtingen industrie 2000 en 2001	Petra Brocke	maart 2001
De Nederlandse tabakverwerkende industrie	Margot de Steur	januari 2001
Conjunctuuronderzoek MKB	Marjolein van Eekelen	november 2000
De invloed van grote buitenlandse ondernemingen in de Nederlandse economie	Bert Dieren	oktober 2000
Bedrijfsafvalstoffen vrijgekomen bij de nijverheid, 1998	René Jolly, Paul Klein	september 2000
Investeringsverwachtingen voor 2000 en 2001	André Meurink	juli 2000
Internet in de Industrie 1995 - 2000	Kees van den Berg Andries Kuipers	juli 2000
Geheimhouding bij bedrijfsstatistieken van het CBS: Geheimhoudingsmodule 2000	Wim Koopman Ab Mulder	juli 2000
Bouwen en bouwmaterialen	Willem Heijnen	juni 2000
De top vijf van de industrie in 1999	Willem Heijnen	mei 2000
Export, groei en winstgevendheid	Robert Goedegebuure	april 2000
Innovatie en provincie	Hans Langenberg	maart 2000
Investeringsverwachtingen industrie 1999 en 2000	André Meurink	februari 2000
De auto-industrie	Willem Heijnen	januari 2000

Gepubliceerde producttabellen

Hieronder staat een overzicht van in de Industriemonitor opgenomen producttabellen (tabellen x.3).

De producttabellen bevatten een systematische opsomming van de meest recente productgegevens per branche. Verkopen in waarden worden per kwartaal gepubliceerd. De verkopen in hoeveelheden worden jaarlijks opgenomen in de Industriemonitor. Omdat bij publicatie van het meest recente kwartaal de voorgaande kwartalen worden geactualiseerd, kunnen deze cijfers afwijken.

Meer informatie over deze producttabellen vindt u op "StatLine" in de tabel "Verkopen industriële producten". U kunt StatLine vinden op onze website: <http://www.cbs.nl>.

Het nummer van de Industriemonitor dat hieronder vermeld staat, betreft het meest recente exemplaar waarin de productgegevens over de betreffende verslagperiode zijn opgenomen.

Periode		Waarde / hoeveelheid	Industriemonitor
2002	jaar	hoeveelheid	juli 2003
	jaar	waarde	juli 2003
	4 ^e kw	waarde	juni 2003
	3 ^e kw	waarde	juni 2003
	2 ^e kw	waarde	februari 2003
	1 ^e kw	waarde	november 2002
2001	jaar	hoeveelheid	juli 2003
	jaar	waarde	juli 2003
	4 ^e kw	waarde	juni 2003
	3 ^e kw	waarde	juni 2003
	2 ^e kw	waarde	februari 2003
	1 ^e kw	waarde	november 2002
2000	jaar	hoeveelheid	juli 2002
	jaar	waarde	februari 2003
	4 ^e kw	waarde	september 2002
	3 ^e kw	waarde	juni 2002
	2 ^e kw	waarde	februari 2002
	1 ^e kw	waarde	november 2001
1999	jaar	hoeveelheid	juli 2001
	jaar	waarde	februari 2002
	4 ^e kw	waarde	augustus 2001
	3 ^e kw	waarde	februari 2001
	2 ^e kw	waarde	november 2000
	1 ^e kw	waarde	september 2000
1998	jaar	hoeveelheid	juli 2000
	jaar	waarde	juli 2000
	4 ^e kw	waarde	juni 2000
	3 ^e kw	waarde	februari 2001
	2 ^e kw	waarde	november 2000
	1 ^e kw	waarde	september 2000
1997	jaar	hoeveelheid	juli 1999
	jaar	waarde	juli 1999
	4 ^e kw	waarde	juni 1999
	3 ^e kw	waarde	februari 2001
	2 ^e kw	waarde	november 2000
	1 ^e kw	waarde	september 2000
1996	jaar	hoeveelheid	september 1998
	jaar	waarde	september 1998
	4 ^e kw	waarde	april 1997
	3 ^e kw	waarde	februari 2000
	2 ^e kw	waarde	november 1996
	1 ^e kw	waarde	september 1999

Informatieservice

Het CBS: betrouwbare informatie voor u

De Nederlandse overheid vindt het belangrijk dat u over betrouwbare en onafhankelijke informatie kunt beschikken. Het Centraal Bureau voor de Statistiek zorgt hier al meer dan 100 jaar voor. Het CBS verzamelt, bewerkt en analyseert gegevens over alle aspecten van de Nederlandse samenleving. Hieruit publiceren wij informatie over bijvoorbeeld de Nederlandse economie maar ook over de leefsituatie van de bevolking en over het milieu. Tevens garanderen wij dat individuele gegevens van personen of bedrijven niet zijn af te leiden uit de gepubliceerde cijfers.

Veelzijdige en flexibele dienstverlening

CBS-informatie is voor iedereen toegankelijk. Vooral beleidsmedewerkers, markt- en bedrijfstakanalisten, onderzoekers en studenten maken hier veelvuldig gebruik van. Ook op de CBS-site op internet (www.cbs.nl) is veel informatie te vinden. Hier vindt u StatLine, de voor het publiek toegankelijke databank van het CBS. Deze is gevuld met actuele cijfers, tijdreeksen etc. Vraagt u informatie bij ons aan dan verstrekken wij die in de vorm die u wenst: per post, fax, e-mail, diskette of bij eenvoudige inlichtingen telefonisch. Alle informatie kan zowel incidenteel als op basis van een abonnement geleverd worden.

Telefonische informatie kunt u verkrijgen via betaaltelefoon 0900 0227 (€ 0,50 per minuut). Publicaties zijn gratis toegankelijk bij de CBS-bibliotheken in Voorburg en Heerlen en bij vele openbare en universiteitsbibliotheken. Voor het ontvangen van bijvoorbeeld publicaties of diskette betaalt u slechts de kosten van de informatiedrager en het verzenden. Als de door u gewenste informatie niet direct voorhanden is, kan het CBS maatwerk leveren. U betaalt dan de extra arbeidskosten.

De Infoservice

Het CBS beschikt echter over veel meer, en meer gedetailleerde informatie dan er in een publicatie zoals de Industriemonitor wordt opgenomen. Die informatie is op aanvraag verkrijgbaar bij onze Infoservice (0900 0227 € 0,50 per minuut). Van de onderwerpen die in de Industriemonitor staan zoals de productie, omzet, prijzen, in- en uitvoer en de conjunctuurtest zijn meer gedetailleerde gegevens beschikbaar voor specifieke branches en bedrijfstakken zoals de zuivelindustrie en de landbouwmachine-industrie. Kortom: voor alles wat u wilt weten over de industrie kunt u bij deze dienst terecht. E-mail: infoservice@cbs.nl.

Alfabetische begrippenlijst

Bedrijfsinvesteringen in vaste activa

Tot de investeringen in vaste activa worden gerekend de goederen die worden aangeschaft (of in eigen beheer zijn voortgebracht) met het doel ze als kapitaalgoed in het productieproces aan te wenden. In het algemeen gaat het om goederen met een levensduur van meer dan een jaar bijvoorbeeld gebouwen, machines en vervoermiddelen. De toevoeging 'bruto' geeft aan dat de investeringen zowel de vervangings- als uitbreidingsinvesteringen omvatten. Het gaat hier om volumeontwikkelingen, dus gecorrigeerd voor prijsmutaties.

Bruto Binnenlands Product (BBP)

Het BBP is de som van de in het binnenland gevormde toegevoegde waarde inclusief de afschrijvingen. Deze indicator wordt veel gebruikt om de economische groei weer te geven. Bij het samenstellen van deze indicator gebruiken wij gegevens over zowel de productie als de bestedingen. Voor totaal Nederland is alleen de volumeontwikkeling opgenomen, dat wil zeggen voor prijsontwikkelingen.

BBP (mp)

Bruto Binnenlands Product tegen marktprijzen. Dit is inclusief het saldo van de indirecte belastingen en de prijsverlagende subsidies.

BBP (bp)

Bruto Binnenlands Product tegen basisprijzen. Dit is exclusief het saldo van productgebonden indirecte belastingen en de productgebonden prijsverlagende subsidies.

Bruto Toegevoegde Waarde

De bruto toegevoegde waarde is gedefinieerd als de waarde van de productie minus de waarde van het verbruik (inclusief afschrijvingen); het gaat hier om de waarde die wordt toegevoegd aan de goederen (en/of diensten) die in het productieproces worden gebruikt. Tot het verbruik behoren niet de diensten van de ingezette arbeid en kapitaal.

CBS-Koersindex

De CBS-Koersindex geeft de ontwikkeling weer van het gemiddelde koersniveau van gewone aandelen. De index wordt eenmaal per dag berekend op basis van de slotkoersen. In deze berekening worden alle op de beurs genoteerde Nederlandse gewone aandelen betrokken met uitzondering van aandelen van vastgoedfondsen, beleggings- en houdstermaatschappijen. Bij de berekening wordt wel gecorrigeerd voor kapitaalmutaties (bijvoorbeeld emissies), maar niet voor dividenduitkeringen. Het maandcijfer is het rekenkundig gemiddelde van de dagcijfers.

Conjunctuurtest

Elke maand houdt het CBS onder circa 1 700 ondernemingen uit de industrie een conjunctuurenquête. Deze enquête –de Conjunctuurtest– heeft tot doel binnen vier weken na een verslagmaand actuele informatie te verschaffen over de economische ontwikkelingen in de bedrijfstak industrie en de daaronder vallende bedrijfsklassen en -groepen. Het gaat daarbij met name om de richting waarin een aantal conjunctuurindicatoren zoals bedrijvigheid, orderontvangst, voorraden, orderpositie etc. zich van maand op maand ontwikkelt. Met het oog hierop zijn de

vragen eenvoudig gehouden. Er wordt niet naar exacte, kwantitatieve gegevens gevraagd. De cijfermatige presentatie van de resultaten over de vragen met een drieledige antwoordstructuur vindt plaats in de vorm van saldering van de positieve (gestegen; groot) en negatieve (gedaald; klein) antwoorden (in %). De saldi geven informatie over de richting waarin de variabelen zich hebben ontwikkeld. Bij de ontwikkelingsvragen geeft het saldo op zich al direct de richting aan. Bij de beoordelingsvragen, die een momentopname weergeven, is daartoe vergelijking met het saldo van de voorafgaande maand nodig. De gegevens worden verzameld bij bedrijven met minstens 10 werknemers.

Variabele in de tabel in de Industriemonitor met daaronder de vraagstelling op het enquêteformulier van de Conjunctuurtest.

Bedrijvigheid t.o.v. de vorige maand

Het niveau van de productie is vorige maand (de invloed van feest- en vakantiedagen buiten beschouwing gelaten): toegenomen / vrijwel gelijk gebleven/ afgenomen.

Beoordeling orderontvangst

De totale orderontvangst¹ in de vorige maand beoordelen wij, gelet op de tijd van het jaar, als: groot / normaal / klein.

Beoordeling orderpositie

De orderportefeuille¹ beoordelen wij, gelet op de tijd van het jaar, als: groot / normaal / klein.

Beoordeling productiecapaciteit

De huidige productiecapaciteit achten wij, gelet op de te verwachten afzetontwikkeling, als (te): groot / normaal / klein.

Beoordeling voorraden gereed product

Onze voorraden eindproduct beoordelen wij, gelet op de te verwachten afzetontwikkeling, als (te): groot / normaal / klein.

Bezettingsgraad

De bezettingsgraad² van de beschikbare productie-installaties bedraagt momenteel ca. ....%

Concurrentiepositie t.o.v. kw t-1

Onze concurrentiepositie³ in het afgelopen kwartaal is op de markt: verbeterd / vrijwel gelijk gebleven / verslechterd.

Orderontvangst t.o.v. de vorige maand

De waarde van de orderontvangst¹ is vorige maand uit het buitenland / uit het binnenland / in totaal: toegenomen / vrijwel gelijk gebleven / afgenomen.

Orderpositie

Onze totale orderportefeuille⁴ vertegenwoordigt, bij normale werktijden, aan maanden werk ca.. mnd.

¹ Indien u uitsluitend levert uit voorraad en de orderportefeuille is vrijwel nihil, dan kunt u voor 'orderontvangst' lezen 'omzet / verkopen'. Bij de beoordelingsvragen over de orderportefeuille geeft u vervolgens een oordeel over de huidige afzetontwikkeling van het bedrijf (gunstig = groot; ongunstig = klein).

² Bij incidentele toepassing van een meerploegenstelsel of overwerk, kan de bezettingsgraad meer dan 100% bedragen. Groot onderhoud kan tot een verlaging van de bezettingsgraad leiden.

³ De verhouding van de afzetprijs en / of kwaliteit van uw producten met die van andere aanbieders op de markt.

Vervolg:

Variabele in de tabel in de Industriemonitor met daaronder de vraagstelling op het enquêteformulier van de Conjunctuurtest.

Productiebelemmeringen

Onze productie ondervindt thans: a) geen belemmeringen, b) wel belemmeringen als gevolg van onvoldoende vraag / tekort aan arbeidskrachten / te geringe capaciteit van de productie-installaties / andere oorzaken, nl. ....

Verwachting bedrijvigheid

Het gemiddelde productieniveau zal in de komende 3 maanden (de invloed van feest- en vakantiedagen buiten beschouwing gelaten): toenemen / gelijk blijven / afnemen.

Verwachting buitenlandse afzet

De buitenlandse afzet zal dit kwartaal: toenemen / vrijwel gelijk blijven / afnemen.

Verwachting personeelssterkte

Onze personeelssterkte zal in de komende drie maanden naar verwachting: toenemen / vrijwel gelijk blijven / afnemen.

Verwachting verkoopprijs

Onze verkoopprijzen zullen in de komende 3 maanden: stijgen / vrijwel gelijk blijven / dalen.

Producentenvertrouwen

Het producentenvertrouwen is een samengestelde stemmingsindicator opgebouwd uit antwoorden op drie vragen van de Conjunctuurtest industrie. Het betreft hier de vragen over de door de ondernemers te verwachten bedrijvigheid in de komende drie maanden, hun oordeel over de orderpositie en hun oordeel over de voorraden gereed product. Om dit in één kengetal naar buiten toe te kunnen brengen en daarnaast het verloop van de ontwikkeling van de industriële productie zo goed mogelijk te benaderen, wordt eerst het verschil tussen het percentage positieve en negatieve antwoorden zowel voor het seizoen als voor de lange termijn trend gecorrigeerd. Over de afgelopen 15 jaar heeft het CBS per vraag het vooruitlopen op de feitelijke ontwikkelingen gemeten. Op basis van deze gegevens worden de recente uitkomsten gewogen. De hieruit berekende uitkomst (producentenvertrouwen) geeft in één kengetal de stemming onder de ondernemers aan. Het producentenvertrouwen kan variëren tussen -10 en 10.

Consumentenprijsindex

De consumentenprijsindex heeft betrekking op alle goederen en diensten die huishoudens voor consumptie aanschaffen, excl. de verzekerde medische zorg. Zowel dagelijkse boodschappen als aankopen die minder vaak gedaan worden, zoals auto's en wasmachines horen hiertoe. Ook betalingen aan de overheid voor verleende diensten (schoolgelden, secretarieleges) en zogenaamde consumptiegebonden belastingen zijn in de index opgenomen. De voor deze index gevolgde prijzen zijn de contante prijzen, inclusief BTW.

Consumentenvertrouwen

In het Consumentenconjunctuuronderzoek worden aan 1 000 respondenten vijf vragen gesteld over de algemene economische situatie en de eigen financiële situatie. Van

iedere vraag wordt het saldo van positieve en negatieve antwoorden in procenten van het totaal aantal antwoorden bepaald. Het Consumentenvertrouwen wordt uitgedrukt als het rekenkundig gemiddelde van deze vijf saldi. De minimale waarde is dus -100; de maximale +100.

Economisch klimaat

De ontwikkeling van het economisch klimaat wordt bepaald door twee vragen uit het Consumentenconjunctuuronderzoek over de algemene economische situatie in Nederland.

Koopbereidheid

De ontwikkeling van de koopbereidheid wordt ontleend aan de antwoorden op drie vragen uit het Consumentenconjunctuuronderzoek naar de eigen financiële situatie, waaronder de vraag of de tijd gunstig wordt geacht grote aankopen te doen.

Energieverbruik

De som van aanvoer, winning en voorraadonttrekking, minus de afleveringen van energiedragers. Onder PJ (petajoule = 10^{15} joule) wordt een energiehoeveelheid verstaan die overeenkomt met 31,6 miljoen m³ aardgas.

Faillissementen

Het gaat bij de reeks Faillissementen om alle uitgesproken faillissementen, zowel van natuurlijke als van rechtspersonen. De cijfers worden niet gecorrigeerd voor faillietverklaringen die later ten gevolge van verzet, hoger beroep of cassatie worden vernietigd.

Geregistreerde werklozen

Onder de geregistreerde werklozen worden de bij een arbeidsbureau ingeschreven personen verstaan van 15-64 jaar die niet meer dan twaalf uur per week werken, twaalf uur of meer willen werken en daarvoor beschikbaar zijn. Er is niet gecorrigeerd voor seizoensinvloeden.

Gezinsconsumptie

De reeksen van de gezinsconsumptie geven de bestedingen weer van gezinnen. Dit is inclusief de aankopen van buitenlandse toeristen in Nederland en exclusief de aankopen van Nederlanders in het buitenland. De bestedingen betreffen aankopen van voedings- en genotmiddelen, duurzame consumptiegoederen en overige goederen en diensten. Het gaat in de Industriemonitor om volumeontwikkelingen, dus gecorrigeerd voor prijsmutaties. De maandcijfers van de gezinsconsumptie laten soms grote fluctuaties zien doordat de cijfers niet voor koopdagen en seizoensinvloeden gecorrigeerd zijn. Het is verstandig hier bij de interpretatie van de ontwikkelingen rekening mee te houden.

Invoer van goederen en diensten

De invoer is gewaardeerd tegen cif-prijzen (cost, insurances, freight). Dat wil zeggen inclusief alle vracht- en assurantiepremies die op het vervoer tot het punt van inklaring in Nederland betrekking hebben en exclusief invoerrechten, accijns op invoer en bijzondere verbruiksbelasting op auto's.

Omzet

Omzet betreft de factuurwaarde van de aan derden verkochte zelfvervaardigde of geassembleerde goederen en opbrengsten van diensten (exclusief: BTW, aan afnemers

⁴ Orderportefeuille excl. het reeds gerealiseerde deel aan onderhanden werk; incl. eventueel werk verbonden aan het op peil brengen van voorraden.

in rekening gebrachte accijnzen, verbruiksbelastingen, BPM op auto's en statiegelden). De gegevens worden verzameld bij bedrijven met minstens 20 werknemers.

Producentenprijzen industrie

De Statistiek producentenprijzen meet de prijzen die de producent of de importeur in rekening brengt aan de afnemers. De gevolgde prijzen zijn de gemiddelde maandprijzen exclusief BTW, af-fabriek, van de afgezette goederen. Voor de importprijzen is gebruik gemaakt van prijzen op cif-basis (cost, insurance, freight).

Productie-index

De productie-index geeft de volume-ontwikkeling van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen weer. De cijfers zijn voor prijsinvloeden gecorrigeerd. Tevens vindt er een correctie plaats voor het aantal werkdagen in de betreffende maand. De cijfers betreffen dus de ontwikkeling van de gemiddelde dagproductie. Er wordt rekening gehouden met continudiensten. Voor de maandelijkse productie-ontwikkelingen zijn ook seizoengecorrigeerde gegevens beschikbaar.

Uitvoer van goederen en diensten

De uitvoer van goederen is gewaardeerd tegen fob-prijzen (free-on-board). Dit is de waarde af-producent, vermeerderd met de handels- en vervoersmarges tot aan de Nederlandse grens. Onder de export zijn de goederen opgenomen die uit het Nederlandse vrije verkeer worden gebracht. Goederen die aan het buitenland zijn verkocht, maar nog niet geleverd, zijn niet als export beschouwd.

Vacatures

Vacatures zijn arbeidsplaatsen waarvoor personeel wordt gezocht dat op korte termijn kan worden geplaatst. Tot en met het derde kwartaal van 1993 is het door het CBS gepubliceerde aantal vacatures van geheel Nederland exclusief die bij de overheid, het onderwijs, sociale werkplaatsen, uitzendbureaus en uitleenbedrijven. Vanaf het vierde kwartaal 1993 zijn alleen de vacatures bij de overheid en het onderwijs nog uitgesloten. Bij het aantal vervulde vacatures worden de vervallen vacatures meegerekend.

Werkdagen

Aantal dagen in de maand verminderd met zaterdagen en zondagen alsmede algemeen erkende feestdagen.

Standaard bedrijfsindeling

In vrijwel alle economische statistieken van het CBS worden de gegevens geordend naar economische activiteit. Dit gebeurt op basis van de standaard bedrijfsindeling. De industrie is onderverdeeld in verschillende bedrijfsklassen. De totale industrie omvat SBI 15 tot en met 37. Hieronder staan de bedrijfsklassen genoemd behorend bij de verschillende branches zoals ze gegroepeerd zijn in de Industriemonitor.

<i>SBI</i>	<i>Rubriek in Industriemonitor</i>
15	<i>Voedings- en genotmiddelenindustrie</i>
16	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie Tabakverwerkende industrie
17	<i>Textiel-, kleding- en lederindustrie</i>
18	Textielindustrie
18	Kleding- en bontindustrie
19	Leer-, lederwaren- en schoenindustrie (excl. kleding)
21	<i>Papier- en grafische industrie</i>
22	Papier(waren)- en karton(waren)industrie Uitgeverijen, drukkerijen, reproductie van opgenomen media
23	<i>Aardolie-, chemische-, rubber- en kunststofverwerkende industrie</i>
24	Aardolie-, steenkoolverwerkende industrie
24	Chemische industrie
25	Rubber- en kunststofverwerkende industrie
27	<i>Metaal- elektrotechnische en transportmiddelenindustrie</i>
27	Basismetalaalindustrie
28	Metaalproductenindustrie
29	Machine- en apparatenindustrie
30	Kantoormachine- en computerindustrie
31	Elektrische machines en apparatenindustrie
32	Audio-, video- en telecommunicatie- apparatenindustrie
33	Overige machines en apparatenindustrie (incl. medische apparatuur)
34	Industrie van auto's, aanhangwagens en opleggers
35	Overige transportmiddelenindustrie
20	<i>Hout-, bouwmaterialen en overige industrie</i>
26	Hout-, kurk-, rietwarenindustrie (excl. meubels)
26	Glas-, aardewerk-, cement-, kalkindustrie
36	Meubel- en overige industrie

Andere CBS-publicaties

Statistisch Jaarboek

Dit boek bevat cijfers over alle aspecten van de Nederlandse samenleving: bevolking, inkomen, economie, prijzen, financiële markten, milieu en vele andere onderwerpen. Het verschijnt jaarlijks in januari.

Jaarlijks, 569 blz., € 25,-, incl. StatLine cd-rom.
ISSN 0924-2686. Kengetal: A-26.

Statistisch Bulletin

Het Statistisch bulletin verschijnt wekelijks met de meest recente uitkomsten van alle statistische onderzoeken van het CBS. Het abonnement omvat tevens het maandelijks Conjunctuurbericht. Hierin wordt de actuele stand van zaken in de Nederlandse economie met behulp van korte en krachtige analyses en grafische presentaties getoond.

Wekelijks, ca. 10 blz. € 72,25 per jaar.
ISSN 0166-9680.

De Nederlandse Economie

Met deze publicatie beoogt het CBS op prettig leesbare wijze een breed en samenhangend overzicht te geven van de economie in Nederland. Behalve financieel-economische ontwikkelingen komen ook de arbeidsmarkt, bevolking, welzijn, milieu en regionale onderwerpen aan de orde.

Door Nederland te spiegelen aan het buitenland, wordt bovendien de internationale positie van ons land belicht.

Jaarlijks, 333 blz., € 13,90.
ISSN 1386 – 1042. Kengetal: P-19.

Kennis en Economie 2001

Kennis wordt tegenwoordig als de vierde productiefactor gezien naast de traditionele factoren: land, arbeid en kapitaal. In de publicatie *Kennis en economie 2001* staan de uitkomsten van de R&D-enquête over 1999 centraal. Naast de vergelijking met Nederlandse gegevens van voorgaande jaren, worden de uitkomsten ook in een internationaal perspectief geplaatst: de cijfers van andere landen binnen de EU en de OESO worden hier ook gepresenteerd.

Jaarlijks, 284 blz., € 28,50.
ISBN 903572955 2. Kengetal: K-300.

De Digitale Economie 2002

Deze nieuwe CBS-publicatie beschrijft de omvang en groei van de binnenlandse ICT-sector. Het gebruik van internet door huishoudens. De activiteiten door het Nederlandse bedrijfsleven op internet en andere elektronische netwerken. Daarnaast worden genoemde ontwikkelingen in Nederland vergeleken met die in de ons omringende landen.

Jaarlijks, 237 blz., € 15,75. Kengetal: P-34.
ISSN 1568-2773.

Nationale Rekeningen

Deze publicatie geeft een compleet overzicht van de stand en de ontwikkeling van onze economie. Bevat gedetailleerde gegevens over de bedrijfstakken, over groepen producten en over ondernemingen, huishoudens en overheid.

Jaarlijks, 292 blz. € 41,50. Kengetal: P-2.
ISSN 0168-3489.

De Nederlandse Conjunctuur

Op basis van de vele CBS-conjunctuurgegevens wordt een gedetailleerd, samenhangend overzicht gegeven van de recente ontwikkelingen in de Nederlandse economie. De samenhang wordt onder andere bereikt door het gebruik van de uitkomsten van de Kwartaalrekeningen, die een systematische beschrijving van de economie geven.

Kwartaal, € 34,85 per jaar.
ISSN 1566-3191. Kengetal: P-104.

Maandstatistieken

Het CBS publiceert nog een aantal andere maandelijks periodieken. Enkele zijn:

Sociaal-Economische Maandstatistiek
Maandlijks, ca. 100 blz., € 112,25 per jaar.
ISSN 0168-549X. Kengetal: V-4.

Maandstatistiek van de Prijzen
Maandlijks, ca. 115 blz., € 112,25 per jaar.
ISSN 0166-9486. Kengetal: U-2.

Financiële Maandstatistiek
Maandlijks, ca. 50 blz., € 94,80 per jaar.
ISSN 1381-6780, Kengetal: O-1.

Teletekst

Conjunctuurinformatie en de meest recente CBS-persberichten staan op pagina 506 en 507 van NOS-Teletekst.

Internet

De CBS-website is te bereiken via <http://www.cbs.nl>. De site bevat statistische kerncijfers over de Nederlandse samenleving. Actuele statistische uitkomsten staan in persberichten die kunnen worden gedownload.

StatLine

StatLine is de gratis elektronische centrale databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie in de vorm van tabellen, teksten en grafieken. Alle resultaten kunt u bekijken, printen of exporteren. StatLine bevat tevens tijdreeksen over vele maatschappelijke en economische onderwerpen, over de regio en de conjunctuur. U kunt StatLine vinden op onze website: <http://www.cbs.nl/> of direct via: <http://StatLine.cbs.nl/>

StatLine op cd-rom

StatLine is tegen geringe kosten ook op cd-rom te bestellen. U kunt StatLine dan op een intranetomgeving plaatsen of gebruiken op een computer zonder internetverbinding.
10 keer per jaar. € 87,65 per jaar, € 10,75 per exemplaar.
Kengetal: A159cd.

De publicaties van het CBS kunnen besteld worden bij de bestelservice van het CBS te Heerlen, fax (045) 570 62 68 of e-mail verkoop@cbs.nl of via de boekhandel.

Alle publicaties zijn ter inzage of kunnen in bruikleen worden verkregen bij de bibliotheek van ons Bureau in beide vestigingen. Tevens is in beide vestigingen een boekwinkel waar alle publicaties tegen contante betaling kunnen worden gekocht.